

Nr 195.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående reglering av sockernäringen i riket m. m.; given Stockholms slott den 10 mars 1944.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

A. Pehrsson-Bramstorp.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 10 mars 1944.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, QUENSEL, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF, RUBBESTAD.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anför chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Pehrsson-Bramstorp.

Sockernäringen i Sverige har under en följd av år åtnjutit statsmakternas stöd genom särskilda åtgärder vid sidan av tullskyddet. Från och med år 1932 ha dessa åtgärder inneburit, att den inhemska sockerindustrien tillförsäkrats ensamrätt i fråga om införsel av socker mot skyldighet att vid inköp av sockerbetor och försäljning av socker tillämpa vissa angivna priser och bestämmelser. Sedan år 1940 garanterar staten därjämte industrien täckning av de med sockertillverkningen förbundna kostnaderna, mot det att sockerindustrien är redovisningsskyldig för sina på grund av sockertillverkningen erhållna inkomster. Sockerindustrien i landet har tidigare varit representerad av två bolag, Svenska sockerfabriksaktiebolaget och Mellersta Sveri-

ges sockerfabriksaktiebolag. Under år 1936 inträdde en förändring såtillvida, att Mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag uppgick i Svenska sockerfabriksaktiebolaget. De nuvarande bestämmelserna, grundade å ett kontrakt mellan sistnämnda bolag och staten, ha tillkommit i överensstämmelse med beslut av 1943 års riksdag (prop. nr 188; r. skr. nr 187) och gälla för tiden till och med den 31 juli 1944.

De allmänna grunderna beträffande nu tillämpade åtgärder till sockerbetsodlingens stödjande m. m.

Genom förordning den 16 april 1943 (nr 197) har förordningen den 22 februari 1932 (nr 30) angående reglering av införseln av socker, vilken förordning trädde i kraft den 23 februari 1932 och enligt särskilda förordningar skulle gälla till och med den 31 juli 1943, givits förlängd giltighet för tiden till och med den 31 juli 1944. Enligt förordningen nr 30/1932 får socker (tulltaxenummer 119 och 120) icke till riket införas av annan än staten eller den, åt vilken Kungl. Maj:t överlåter sådan rätt. Detta stadgande har dock ej avseende å transitering, uppläggning å tullager och under visst villkor provianteringsfrilager, egentlig gränstrafik samt viss tullfri införsel. Jämlikt 1 § förordningen den 16 maj 1924 (nr 119) angående transitering av införselförbjudna varor, sådan denna paragraf lyder enligt förordningen nr 252/1935, har stadgandet ej heller avseende å uppläggning i frihamn. Den, åt vilken Kungl. Maj:t överlåter införselrätt av vara, som avses i förordningen nr 30/1932, äger att lämna annan tillstånd till införsel därav. Vara, som på grund av bestämmelserna i denna förordning icke får införas, må, därest densamma icke är enligt lagen om straff för olovlig varuinförsel att anse såsom olovligen införd, åter utföras, under de villkor och i den ordning, som tullstadgan föreskriver.

Gällande kontrakt med Svenska sockerfabriksaktiebolaget innehåller följande.

Mellan svenska staten å ena sidan samt å andra sidan Svenska sockerfabriksaktiebolaget, i det följande benämnt bolaget, är följande överenskomelse träffad.

1 §.

Staten tillförsäkrar bolaget för nedan i 10 § omförmälda tid att annan än bolaget ej skall äga laglig rätt att till riket införa socker (tulltaxenummer 119 och 120).

Vad ovan sägs skall icke utgöra hinder för annan att företaga transitering, returfortullning eller uppläggning i frihamn eller å tullager eller provianteringsfrilager av nyss omförmälda vara; dock får å provianteringsfrilager upplagd sådan vara endast efter av Kungl. Maj:t för varje särskilt fall meddelat tillstånd disponeras annorledes än till fartygs proviantering i föreskriven ordning.

Vad i första stycket sägs gäller ej heller i avseende å vara, som införes i egentlig gränstrafik eller under sådana förhållanden, att tullfrihet för varan

åtnjutes enligt annan bestämmelse i 5 § tulltaxeförordningen än den under s) upptagna eller enligt 6 eller 8 § samma förordning.

Utan hinder av vad ovan sägs äger staten rätt att till riket införa de myckenheter socker, som staten anser erforderligt anskaffa, varvid emellertid förutsättes, att försäljningen av sålunda importerat socker sker med anlitande av bolaget. Bolagets verksamhet med importsocker skall bedrivas såsom en från verksamheten enligt förevarande kontrakt fristående rörelse, reglerad genom särskilt avtal mellan staten och bolaget. De utgifter, som äro förēnade med importvarans anskaffande (däri inräknat ränta å i denna rörelse investerat kapital), lagring, försäljning m. m., skola alltså icke ingå under statens garanti enligt 5 § här nedan, utan gäller angående dylika utgifter liksom rörande redovisning av de å importverksamheten uppkommande inkomsterna vad därom i särskild ordning överenskommes mellan staten och bolaget.

2 §.

Bolaget förbinder sig att inbjuda till teckning av kontrakt angående sockerbetsodling under år 1943 i enlighet med mellan bolaget och Sveriges betodlares centralförening överenskomna grunder samt under iakttagande tillika, att grundpriset för 100 kilogram sockerbetor med 16 procent sockerhalt skall utgöra 4 kronor 50 öre.

I betodlingskontrakten skall intagas en erinran om den mellan Kungl. Maj:t och Sveriges betodlares centralförening träffade överenskommelsen, att på hemställan av sagda förening må genom visst skiljemannaförfarande omprövning ske, huruvida höjning av betpriset kan anses motiverad med hänsyn till sådan stegring av kostnaderna för produktionen av betor, som innebär att förutsättningarna för det avtalade priset i någon mera betydande mån förändrats.

Bolaget åtager sig att iakttaga vad enligt nyssberörda skiljemannaförfarande må bli bestämt beträffande eventuell höjning av betpriset.

Vid teckning av betodlingskontrakt, avseende leverans till Lidköpings, Linköpings eller Mörbylånga råsockerfabrik, skola dock i fråga om täckningssättning och bidrag till järnvägsfrakter gälla i huvudsak samma grunder, som härom tidigare tillämpats.

3 §.

Bolaget förbinder sig att ej låta någon betodlare ingå eller övertaga betodlingskontrakt för 1943 med mindre betodlaren avlämnar en vederbörligen underskriven förbindelse, enligt bilagda formulär, angående betarbetarlönerna 1943 och bestridande av vissa kostnader. Samtliga sådana underskrivna förbindelser skola av bolaget, på anfordran, överlämnas till den i 7 § omnämnda nämnden.

Vad betodlare enligt § 2 i förberörda förbindelse är skyldig betala skall bolaget innehålla å den odlaren tillkommande betlikviden. Sålunda innehållna belopp har bolaget att, på anfordran, redovisa till nämnden.

4 §.

Bolaget är skyldigt att vid försäljning av socker och sirap samt vid sockertillverkning erhållna biprodukter tillämpa de priser och försäljningsvillkor, som av Kungl. Maj:t fastställas.

Finner bolaget att på grund av ändrade förhållanden eller eljest ändring bör ske i fråga om priser eller försäljningsvillkor, som nyss nämnts, har bolaget att med förebringande av erforderlig utredning göra anmälan därom hos Kungl. Maj:t.

5 §.

För räkenskapsåret 1 augusti 1943—31 juli 1944 är bolaget gentemot staten redovisningsskyldigt för sina samtliga inkomster på grund av tillverkningen och försäljningen av socker och sirap samt vid sockerframställningen erhållna biprodukter, och åtager sig staten att — med den inskränkning, som följer av bestämmelserna i 1 mom. här nedan — svara för täckning av bolagets för samma tillverkning och försäljning havda kostnader. Därvid skola särskilt nedan angivna grunder iakttagas.

1 mom. Statens garanti för täckning av bolagets kostnader omfattar icke kostnadsposterna underhåll, avskrivningar å fastigheter, maskiner och inventarier, skatter till stat och kommun, till bolagsstyrelsens fria disposition stående medel, avlöningar, pensioner, förbrukningsartiklar, omkostnader, körsel, vagnshyra, betfrö och försäkringar samt ej heller förräntning av bolagets eget kapital (vinst), utan skall bolaget självt täcka dessa kostnader mot det att bolaget äger tillgodoräkna sig ett belopp av 17,22 öre för varje under räkenskapsåret i fråga tillverkat kilogram råsocker. Sagda öretal blir bestående oavsett produktionens storlek.

Samtliga i närmast föregående stycke omförmälda poster skola omfatta enahanda utgifter som tidigare regelmässigt plägat hänföras till respektive kostnadspost, och äger bolaget alltså icke å konton, som falla under statsgarantien, överflytta vad som av bolaget tidigare plägat bokföras å i detta moments första stycke avsedda konton eller i övrigt till statsregleringens nackdel verkställa förskjutningar av kostnader av nu nämnt slag. Under avskrivningar skola innefattas samtliga anläggningsavskrivningar, som beröra sockerrörelsen, samt alltså jämväl sådana, som avse sirapstillverkningen, kolkranen, cisternvagnarna m. m. och vilka tidigare avförts före bokslutet å respektive konton.

Skulle under tiden 10 mars 1943—31 juli 1944 sådana förändringar beträffande en eller flera av i detta moment avsedda kostnadsposter inträda i pris- eller lönehänseende, som i fråga om höjning ej kunnat av bolaget rimligen undvikas och vilka sammanlagt medföra väsentlig stegring eller nedgång i summan av sagda kostnadsposter, skall efter påfordran av någondera parten förhandlingar mellan dem upptagas i syfte att åstadkomma härav föranledd skälig jämkning av förenämnda belopp av 17,22 öre. Såsom exempel på sådan stegring eller nedgång, som nu avses, må nämnas, att därest socialstyrelsens allmänna levnadskostnadsindex ändras i sådan mån, att därigenom, jämlikt uppgörelse den 19 december 1942 mellan svenska arbetsgivareföreningen och landsorganisationen eller i övrigt jämlikt gällande ramavtal, ändringar i rörliga lönetillägg skola vidtagas eller i sagda uppgörelse avsedda åtgärder eljest vidtagas, så bör härav betingad skälig jämkning företagas i förenämnda summa av 17,22 öre.

I den mån sockertillverkningen så bedrives, att råsocker av sedvanlig typ ej erhålles såsom mellanprodukt, utan framställningen inriktas på annan vara av ena eller andra slaget, skall liksom hittills erforderlig omräkning verkställas för fastställandet av den mängd råsocker, som skulle hava framkommit vid tillverkning enligt tidigare sedvanlig framställningsmetod.

I den mån under avtalstiden särskilda kostnader uppkomma på grund av beredskapslagring av socker och eventuell kvalitetsförsämring därvid, få dessa kostnader läggas utanför de i förevarande moment avsedda posterna och alltså omfattas av statsgarantien.

Det förutsättes, att den under 1940 tillämpade utdelningen till bolagets aktieägare ej får höjas.

2 mom. Beträffande de värden, vartill lager av bränsle och andra förnödenheter må upptagas i bokslutet den 31 juli 1944, skall gälla, att räk-

skapsårets drift ej får påföras högre kostnader för respektive vara, än att bolaget kan — med antagande av att den utgående lagerbeholdningen av varan till storleken sammanfaller med den ingående — åsätta ett dylikt normallager samma å-pris, som gällt för det ingående. Med ingående lager och lagervärden förstås här de, som förelågo den 1 augusti 1939. Vid sockerfabrikationen använd torv från av bolaget ägd mosse får debiteras socker rörelsen med högst ett pris, som efter vederbörliga värme- och värdeberäkningar kan anses motsvara billigaste inköpspris för maskintorv.

Därest lagret av någon i detta moment avsedd vara den 31 juli 1944 till kvantiteten överstiger det ingående lagret den 1 augusti 1939, skall den över skjutande delen bokföras till den under räkenskapsåret genomsnittliga inköpskostnaden.

Där lagret av någon i detta moment avsedd vara den 31 juli 1944 understiger det den 1 augusti 1939 förefintliga normallagrets storlek, skall beträffande underskottet den s. k. rekonstruktionsprincipen tillämpas. Detta innebär i huvudsak, att för återanskaffning av den bristande lagerkvantiteten skall, i mellanhavandet mellan staten och bolaget enligt detta kontrakt, genom belastning av årets drift avsättas så stort belopp, att det — med utgångspunkt från å ena sidan det vid bokslutstillfället gällande dagsvärdet å varan och å andra sidan det ingående bokförda å-priset å normallagret — förslår för lagrets återuppbyggande till normalkvantiteten. Av vad sålunda avsatts, här benämnt förnödenhetens *rekonstruktionsfond*, får bolaget varken under eller efter kontraktstiden tillgodogöra sig mer än högst vad som motsvarar det belopp, som bolaget den 1 augusti 1939 — med utgångspunkt från å ena sidan det sist sagda dag gällande dagsvärdet å varan och å andra sidan det ingående bokförda å-priset — ägde såsom lagerreserv sagda dag i normallagret för varan. Vad rekonstruktionsfonden härutöver innehåller får, under iakttagande av vad nedan sägs, användas — förutom till statsregleringens gottskrivande under avtalstiden för det fall, att rekonstruktionsfonden vid prisfall å varan nedgår under året — allenast för återställning av lagret. I syfte att återanskaffningen ej sker till högre värden än nödigt är, skall bolaget rörande återanskaffningen samråda med statens sockernämnd eller annat av Kungl. Maj:tt utsett organ. Det åligger bolaget att, vid anfordran, till staten överlämna vad av rekonstruktionsfond ej åtgått för vederbörlig återställning av lagret. — Därest enighet ej ernås mellan statens sockernämnd och bolaget rörande de i detta stycke omförmälda dagsnoteringarna å förnödenheter eller mellan det statliga organet och bolaget rörande villkoren i övrigt för ett verkställande efter kontraktstidens utgång av lageråterställningen, skall dylik tvistefråga avgöras av skiljemän enligt lag.

3 mom. Beträffande värdesättningen å lager av råsocker och raffinad skall — oberoende av vad därom må tillämpas i bolagets i dess förvaltningsberättelse intagna bokslut — följande lända till efterrättelse i mellanhavandet mellan staten och bolaget enligt detta kontrakt. Å ena sidan skall under räkenskapsåret 1943/44 såsom inkomst, för vilken bolaget gentemot staten är redovisningsskyldigt, räknas ett belopp, som motsvarar vid räkenskapsårets utgång kvarvarande lager av råsocker och raffinad, värderat till vid sagda tillfälle gällande försäljningspris å socker, efter avdrag av *dels* eventuellt förekommande sockerskatt och *dels* försäljningskostnader och beträffande kvarvarande råsocker jämväl raffineringens kostnader. Å andra sidan skall under nyss sagda räkenskapsår såsom kostnader, för vilka staten gentemot bolaget lämnar garanti, räknas *dels* det belopp, vartill sockerlagret vid räkenskapsårets ingång varit bokfört, *dels* ock ett belopp, avsett för åternedskrivning av det på ovan angivet sätt beräknade värdet å utgående soc-

kerlager, vilket belopp i krontal angivet skall motsvara den reserv, som bolaget den 31 juli 1939 ägde i sitt då förefintliga lager av råsocker och raffinad. Först sedan hänsyn på nu angivet sätt tagits till lagervärdesättningen å sockerlagret, skall den bolaget enligt 1 mom. här ovan tillkommande vinsten få framkomma. Staten garanterar vidare bolaget att beträffande utförsäljning av det vid avtalets utgång kvarvarande sockerlagret få tillämpa samma pris som det vid sagda tidpunkt gällande försäljningspriset å socker.

4 mom. I mellanhavandet mellan staten och bolaget enligt detta kontrakt skall det överskott av betmassa och annan torrsubstans, som uppkommer genom återtagning av press- och diffusionsvatten och som betodlarna sålunda icke äro kontraktsenligt berättigade att köpa, icke räknas bland de sockerrörelsens biprodukter, som redovisas i sockerrörelsen; dock att den betmassa, som frigöres vid saftstationen i Ängelholm, därigenom att vissa betodlare i Halland erhålla torrsnitsel från Hasslarp, fortfarande skall redovisas i sockerrörelsen.

5 mom. Under statens garanti må inräknas dels det verkligt förekommande nettoräntebeloppet, dock icke beträffande ränteutgifter för sockerimporten, dels ock å räkenskapsåret belöpande ränta efter 4 procent å kapitalbeloppet den 1 augusti 1939 av bolagets självriskfonder, vilket räntebelopp ej ingår bland de i 1 mom. ovan avsedda kostnaderna.

Internräntor inom bolaget beräknas efter en räntesats av 4 procent såväl då fråga är om ränteinkomst till sockerrörelsens förmån som till dess belastning.

6 mom. Den omständigheten att staten svarar för täckning av bolagets kostnader för sockertillverkningen får ej föranleda bolaget till mindre omständighet än eljest i avseende å utgifters vidkännande och företagets ekonomiska bedrivande i övrigt, och åligger det alltså bolaget att, utan efterfattande av driftens planmässighet och företagets rationella bedrivande, iakttaga all nödig sparsamhet i avseende å utgifter av skilda slag och beträffande bedrivandet av dess verksamhet överhuvud taget.

7 mom. Skulle vid avtalstidens utgång kvarstå något under statens garanti ingående kostnadsbelopp, varför täckning ej under avtalstiden av bolaget erhållits, och träffas ej mellan staten och bolaget särskild uppgörelse om beloppets täckning, har staten att till bolaget omedelbart vid avtalets utgång utgiva vad sålunda återstår. Om å andra sidan det belopp, som bolaget erhållit i redovisningspliktiga inkomster, skulle vid avtalstidens utgång överstiga vad som omfattas av statens garanti, är bolaget skyldigt att, därest annan uppgörelse ej träffas, till staten likaledes omedelbart utgiva det sålunda överskjutande beloppet.

8 mom. Utöver de i detta kontrakt angivna grunder äger Kungl. Maj:t att med bolaget träffa överenskommelse i avseende å närmare bestämmelser om täckning av bolagets kostnader och redovisning av dess inkomster.

6 §.

Vid försäljning av socker är bolaget skyldigt att följa samma grundsatser som hittills i detta hänseende av bolaget tillämpats för försäljning till leveransdagens pris.

Bolaget skall driva sin verksamhet på ett lojalt sätt och så att icke annans intresse obehörigen skadas.

7 §.

Bolagets verksamhet i vad den beröres av detta kontrakt står under tillsyn av en utav Kungl. Maj:t tillsatt nämnd (statens sockernämnd).

Nämnden äger att av bolaget erhålla de uppgifter och taga del av det material, som den anser erforderligt för tillsynens utövande.

Vad i detta kontrakt sägs om nämnden skall, därest Kungl. Maj:t uppdragit åt annan statlig myndighet att ombesörja här avsedda uppgifter, gälla sagda myndighet.

8 §.

I frågor rörande tillämpningen av bestämmelserna i 5 § detta kontrakt rörande bolagets redovisningsskyldighet för sina inkomster ävensom statens åtagande att svara för täckning av bolagets kostnader äger nämnden företräda staten. Uppstår i sådan fråga meningsskiljaktighet mellan nämnden och bolaget, skall nämnden, därest bolaget det begär, underställa frågan Kungl. Maj:t. Innan Kungl. Maj:t fattar ståndpunkt i sålunda uppkommen tvistefråga, åligger det Kungl. Maj:t att inhämta utlåtande i frågan hos en särskild delegation, bestående av tekniskt och ekonomiskt erfarna, opartiska och sakkunniga personer, utsedda på sätt i lagen om skiljemän sägs. Att vissa tvistefrågor kunna hänskjutas till avgörande genom skiljemän, därom är bestämt i 5 § 2 mom. tredje stycket.

Rörande nämndens verksamhet i övrigt meddelar Kungl. Maj:t närmare föreskrifter.

9 §.

Vad i detta kontrakt stadgas innebär ej inskränkning i de befogenheter, som enligt lag och författning må tillkomma Kungl. Maj:t i avseende å bolaget och dess verksamhet.

10 §.

Detta kontrakt gäller för tiden från och med den 1 augusti 1943 till och med den 31 juli 1944 eller, i den mån av vissa av bestämmelsernas avfattning uttryckligen det framgår, jämväl tills vidare för tid efter sist sagda dag.

I brev till generaltullstyrelsen den 16 april 1943 angående åtgärder till sockerbetsodlingens uppehållande (SFS nr 198) har Kungl. Maj:t tillkännagivit, att Kungl. Maj:t å Svenska sockerfabriksaktiebolaget för tiden från och med den 1 augusti 1943 till och med den 31 juli 1944 överlåtit rätt att till riket införa socker (tulltaxenummer 119 och 120).

Vissa bestämmelser rörande betarbetarlöner för år 1943 m. m.

Enligt den förbindelse (jfr SFS nr 198/1943), som jämlikt förenämnda kontrakts 3 § skall avfordras betodlare, åligger det sådan odlare dels att vid användning under 1943 av lejd arbetskraft för sockerbetors skötsel eller upptagning, där ej gällande kollektivavtal om dylikt arbete är tillämpligt eller betarbetaren eljest av betodlaren erhåller ersättning enligt de i kollektivavtalet stadgade bestämmelser, betala vissa i förbindelsen angivna arbetslöner, dels ock att till täckande av kostnader, som sockernämnden har att bestrida, under 1943 till nämnden erlägga en avgift av — enligt Kungl. Maj:ts bestämmande — intill 3 kronor 50 öre för varje uppmätt hektar av odlarens sockerbetsodling sagda år. Nyssnämnda arbetslöner ha i förbindelsen bestämts sålunda, att för sommarskötseln skall utgå ersättning enligt följande grundpris: för första hackningen 25 öre per 100 sträckfamnar, för gall-

ringen 79 öre per 100 sträckfamnar. för hackningen närmast efter gallringen 42 öre per 100 sträckfamnar och för varje av arbetsgivaren påfordrad annan hackning 23 öre per 100 sträckfamnar, dock att, därest ingen hackning sker före gallringen, priset för den senare höjes till 96 öre per 100 sträckfamnar. Arbetarna garanteras utförande av minst tre arbetsmoment vid sommarskötseln av sockerbetor. Därest allenast gallring utan föregående hackning och hackning närmast efter gallring förekomma, räknas det förra arbetsmomentet som två och betalas med 101 öre per 100 sträckfamnar. Nu nämnda siffror äro grundpris, vartill på grund av plantantalet tillägg eller avdrag utgår enligt vissa bestämmelser. För upptagningen skall utgå ackord per 400 sträckfamnar med minst: för arbete verkställt före den 25 oktober 6 kronor 80 öre, för arbete verkställt från och med den 25 oktober till och med den 9 november 7 kronor 35 öre, för arbete verkställt från och med den 10 november 8 kronor 40 öre, dock att beträffande arbetare, som fullgjort åtaget arbete, totalersättningen alltid skall utgöra minst 7 kronor 35 öre per 400 sträckfamnar. Härutöver skall för upptagningen betalas ett kvantitetstillägg av 6 öre per 400 sträckfamnar för varje 1 000-tal kilogram per hektar, varmed skörden å egendomen överstiger 280 deciton avräknade sockerbetor per hektar.

Beträffande vissa betodlare gälla andra bestämmelser. Sålunda skall för betodlare å Gotland och för de betodlare, som teckna betodlingskontrakt med Mörbylånga råsockerfabrik, ackordet utgöra för sommarskötsel minst 102 kronor respektive 109 kronor per tunnland och för upptagningen 112 kronor respektive 105 kronor per tunnland. Härutöver skall för upptagningen i båda fallen betalas ett kvantitetstillägg av 4 öre per 400 sträckfamnar för varje 1 000-tal kilogram per hektar, varmed skörden å egendomen överstiger 250 deciton betor per hektar. Helackordet för dessa betodlare skall alltså i båda fallen vara minst 214 kronor jämte kvantitetstillägg i förekommande fall. Avdragen för icke fullgjord första hackning skall i dessa fall vara 4 kronor respektive 5 kronor och för icke fullgjord sista hackning 14 kronor respektive 15 kronor, allt per tunnland.

För samtliga betodlare gäller, att kvantitetstillägg skall utbetalas senast tre veckor efter kampanjens slut vid vederbörande fabrik. Om arbetare genom styrkt sjukdom eller annat laga förfall är förhindrad slutföra åtaget arbete om minst 3 200 sträckfamnar skall kvantitetstillägg utgå till respektive arbetare i proportion till upptagen areal. Betodlare skall, sedan leveransen av sockerbetor för året avslutats, för betarbetare som så påfordrar förete skriftlig, av Svenska sockerfabriksaktiebolaget tillhandahållen uppgift å sin medelskörd av sockerbetor under året.

Bestämmelse om skyldighet för sockerindustrien att avfordra betodlarna sådan förbindelse, varom nyss nämnts, infördes första gången 1934. Stadgandet tillkom för att hindra underbetalning av arbetskraften samtidigt med att betodlarna genom det statliga ingripandet erhöilo viss prisgaranti. De betarbetarna i förbindelsen tillförsäkrade lönerna ha årligen undergått vissa förhöjningar, svarande mot bestämmelserna i gällande kollektivavtal.

Under tiden 1934—1940 gällde även ett åtagande för sockerindustrin att bestrida 50 procent av kostnaderna för statens sockernämnd. Från och med budgetåret 1940/41 bekostas sockernämndens verksamhet helt av statsmedel. För ändamålet har riksdagen anvisat för budgetåret 1941/42 under elfte huvudtiteln ett förslagsanslag av 50 000 kronor samt för vardera av budgetåren 1942/43 och 1943/44 under nionde huvudtiteln ett förslagsanslag av 45 000 kronor. För budgetåret 1944/45 har Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen äskat ett belopp av likaledes 45 000 kronor.

Löneförhållandena inom sockerbetsodlingen 1944.

Rörande sommarskötsel och upptagning av sockerbetor m. m. under 1944 gäller en efter förhandlingar mellan vederbörande lantarbetsgivarorganisationer och lantarbetarorganisationer i januari 1944 träffad överenskommelse rörande nytt kollektivavtal. Enligt detta skall i huvudsak tillämpas följande.

För sommarskötseln är bestämt ett grundpris av 25 öre för första hackningen, 79 öre för gallringen, 42 öre för hackningen närmast efter gallringen och 23 öre för varje av arbetsgivaren påfordrad annan hackning, allt per 100 sträckfamnar, dock att, därest ingen hackning sker före gallringen, priset för den senare höjes till 96 öre per 100 sträckfamnar. Motsvarande ersättningar för 1 000 meter utgöra 1 krona 40 öre, 4 kronor 43 öre, 2 kronor 36 öre, 1 krona 29 öre och 5 kronor 39 öre. För 1944 års sockerbetskampanj garanteras arbetarna utförande av minst tre arbetsmoment vid sommarskötseln av sockerbetor. Därest allenast gallring utan föregående hackning och hackning närmast efter gallring förekomma, räknas det förra arbetsmomentet som två och betalas med 101 öre per 100 sträckfamnar eller 5 kronor 67 öre per 1 000 meter. Förenämnda grundpris är vid ett avstånd av 25 cm mellan plantorna i raden beräknat efter 38 000 plantor per 6 400 sträckfamnar eller 3 300 plantor för 1 000 meter. Tillägg till eller avdrag från grundpriset skall göras med hänsyn till det plantantal, som gallringsarbetet givit till resultat. Sålunda utgår tillägg, som ökar med 1 krona 50 öre för varje tusental plantor utöver 38 000 plantor per 6 400 sträckfamnar upp till ett antal av 46 000 plantor men över detta antal återigen minskar med 1 krona 50 öre per 1 000 plantor. Avdrag sker för plantantal understigande 38 000 med 1 krona 50 öre för vardera av de tre första tusentalen plantor och därefter med 3 kronor för tusental, allt per 6 400 sträckfamnar. — För upptagning av sockerbetor utgår ersättning per 400 sträckfamnar med 6 kronor 80 öre för arbete verkställt före den 25 oktober, med 7 kronor 35 öre för tiden därefter till och med den 9 november samt med 8 kronor 65 öre för tiden därefter, dock att beträffande arbetare, som fullgjort ålaget arbete, totalersättningen alltid skall utgöra minst 7 kronor 35 öre per 400 sträckfamnar. Motsvarande ersättningar per 1 000 meter skola utgöra 9 kronor 54 öre, 10 kronor 31 öre och 12 kronor 14 öre.

Till arbetare, som utfört åtaget arbete med upptagningen av sockerbetor å överenskommen areal, dock minst 3 200 sträckfamnar eller 5 500 meter, eller — där uppgörelse om viss areal ej föreligger — upptagit minst samma areal, utgår för verkställt upptagningsarbete s. k. kvantitetstillägg med 8 öre per 400 sträckfamnar eller 11,2 öre per 1 000 meter för varje fullt 1 000-tal kilogram per hektar, varmed skörden å egendomen överstiger 28 000 kilogram betor per hektar. Därest arbetare genom styrkt sjukdom eller annat laga förfall är förhindrad fullgöra åtaget arbete, skall kvantitetstillägget utgå i proportion till upptagen areal. För den areal, där plantantalet enligt gårdens före upptagningen verkställda uppmätning överstiger 46 000 per 6 400 sträckfamnar eller 4 030 per 1 000 meter, skall upptagare — därest arbetsgivare påfordrat större plantantal än det nämnda — vara berättigad till en extra ersättning av 50 öre per 400 sträckfamnar eller 70,2 öre per 1 000 meter. Kvinnliga arbetare, som å egendomen utföra annat fortlöpande arbete, ha rätt till eventuellt kvantitetstillägg oavsett omfånget av upptagningsarbetet. Om den s. k. »smutsprocentens» inverkan på kvantitetstillägget gälla särskilda bestämmelser.

I år gälla kollektivavtalets bestämmelser jämväl betodlare på Gotland och odlare på Öland anslutna till Mörbylånga råsockerfabrik.

Sockerbetsodlingen och sockertillverkningen 1932—1943.

Såsom förut nämnts ha statsmakterna för odlingsåren 1932—1943 lämnat sockerbetsodlingen särskilt stöd i den form, att den inhemska sockerindustrin tillerkänts ensamrätt i fråga om införsel av socker mot skyldighet att vid inköp av sockerbetor och försäljning av socker tillämpa vissa angivna priser och bestämmelser.

Vad särskilt angår *betpriset* har under tiden 1932—1939 enligt överenskommelser mellan sockerbolaget och betodlarna i huvudsak gällt den regel, att till grund för beräkning av betpriset för visst år skulle läggas medelpriset å 1 kilogram krossad melis (K 5) enligt Svenska sockerfabriksaktiebolagets priskurant vid försäljning till engrossister under tiden den 1 mars det år, betorna odlats, till den 28 februari nästföljande år, sedan därifrån dragits den i noteringen ingående engrosrabatten, utgörande 4 procent av bruttopriset. Det sålunda framräknade effektiva krossmelispriset skulle utgöra grundtalet för betprisberäkningen. För 100 kilogram sockerbetor med 16 procent sockerhalt skulle priset utgöra 7 gånger nämnda grundtal (grundpriset). För varje $\frac{1}{10}$ procent ökning eller minskning i medelsockerhalten skulle betpriset röna ett tillägg eller avdrag med $\frac{1}{100}$ av grundpriset. Till följd av statsmakternas åtgärder hade för 1932—1939 års betodling denna regel om betprisets fastställande kompletterats med ett stadgande av innebörd, att odlaren — oberoende av sockerprisets eventuella växlingar — garanterades ett visst lägsta pris för betorna, under förutsättning att han avlämnade sådan förbindelse rörande betarbetarlöner som förut omnämnts. Ifrågavarande minimipris, som för 1932 års odling sattes till 2 kronor 30 öre för 100 kilogram

betor med 16 procent sockerhalt, undergick senare höjning och utgjorde för 1938 och 1939 års odlingar 2 kronor 70 öre. För 1940 års odling tillämpades en ny beräkningsgrund av innebörd att priset på sockerbetor skulle bestämmas med hänsyn till variationerna i medelhektarskörden. För 1941 års odling bestämdes grundpriset för 100 kilogram sockerbetor med 16 procent sockerhalt till 4 kronor 10 öre, därest den totala uppmätta betarealen uppgick till eller översteg 85 procent av 1940 års odling, och till 3 kronor 80 öre vid en uppmätt areal understigande 85 procent av samma odling. Beträffande 1942 och 1943 års odling bestämdes grundpriset för 100 kilogram sockerbetor med 16 procent sockerhalt till 4 kronor 50 öre.

Rörande betareal, betskörd och betpris m. m. under den tid, införselmonopol på socker varit gällande, torde följande uppgifter få meddelas.

Kampanjär	Betareal för hela riket	Skörderesultat			Betpris, öre per deciton			
		Betskörd, inköpt vikt		Sockerhalt %	Grundpris för 16 % betor	Tillägg för sockerhalt	Extra tillägg	Tillhopa
		Hela riket, ton	Deciton per hektar					
1932/33	40 681	1 549 398	380	16·95	230·00	13·66	—	243·66
1933/34	50 574	1 839 914	364	18·16	225·00	30·88	—	255·88
1934/35	50 572	1 861 939	368	16·89	225·00	5·48	—	230·48
1935/36	50 640	1 865 930	369	17·52	225·00	21·38	4·00	250·38
1936/37	51 368	1 799 565	350	18·19	225·00	30·80	12·00	267·80
1937/38	55 241	2 076 740	376	18·11	255·00	33·00	—	288·63
1938/39	50 760	1 834 081	361	17·58	270·00	26·66	—	296·66
1939/40	50 750	1 902 212	375	17·69	270·00	28·52	—	298·52
1940/41	54 439	1 859 635	341	17·82	310·00	35·26	—	345·26
1941/42	53 403	1 843 680	345	18·07	410·00	53·04	—	463·04
1942/43	53 255	1 733 660	325	16·89	450·00	25·03	—	475·03
1943/44	50 335	1 868 260	371	17·10	450·00	30·80	—	480·80

Tillverkningen i riket av råsocker och raffinad har under de senaste åren uppgått till de myckenheter, som redovisas i följande tablå.

Kampanjär	Tillverkat råsocker, ton	Tillverkad raffinad, ton
1932/33	233 593	228 398
1933/34	304 310	250 738
1934/35	270 063	251 488
1935/36	293 053	262 659
1936/37	298 278	258 093
1937/38	345 428	292 127
1938/39	292 359	272 764
1939/40	308 411	343 727
1940/41	300 263	263 782
1941/42	308 162	262 650
1942/43	263 996	237 237
1943/44	290 880	269 700

Försäljningen av socker inom riket m. m.

Under tiden 1932—1939 gällde i avseende å sockerindustriens prissättning å socker i huvudsak följande bestämmelser. Sockerbolagets priskurantpris å krossmelis (K 5) skulle vara normerande för priskurantpriserna å övriga sockersorter på så sätt, att en ökning eller minskning av priset å K 5 åtföljdes av samma ökning eller minskning av priserna å övriga sockersorter. Priset å K 5 bestämdes enligt samma grunder som dittills efter världsmarknaden, varvid dock skulle gälla, att lägre pris för sagda sockersort ej behövde tillämpas än ett visst bestämt pris, vilket på sätt framgår av följande tablå varierat under de olika monopolåren.

Monopolåret	Fastställda minimipriset å K 5
$1/3$ 1932— $28/2$ 1933	31 öre per kg
$1/3$ 1933— $28/2$ 1934	{ 31 öre per kg för tiden $1/3$ — $31/5$ 1933 30 öre per kg därefter
$1/3$ 1934— $28/2$ 1935	30 öre per kg
$1/3$ 1935— $29/2$ 1936	30 öre per kg
$1/3$ 1936— $28/2$ 1937	{ 31 öre per kg för tiden $1/3$ — $20/11$ 1936 30 öre per kg därefter
$1/3$ 1937— $28/2$ 1938	32 öre per kg
$1/3$ 1938— $29/2$ 1940	32 öre per kg

Med hänsyn till läget utomlands kunde detta system ej tillämpas på sockerproduktionen under monopolåret 1940/41. På sätt framgår av vad förut anförts har under denna tid och därefter ett sådant system tillämpats, att staten garanterat bolaget täckning för de med sockertillverkningen förbundna kostnaderna — viss förräntning av bolagets eget kapital däri inräknad — mot det att bolaget varit redovisningsskyldigt för sina på grund av sockertillverkningen erhållna inkomster. Det har förutsatts, att priserna skola av Kungl. Maj:t så avvägas, att den staten åvilande garantien principiellt och i stort sett infrias genom bolagets sockerförsäljningar, en princip som emellertid under det senaste året, i syfte att förebygga höjd prislivå, icke ansetts böra följas.

Rörande de under monopoltiden faktiskt tillämpade priserna å socker av de viktigaste märkena må anföras följande uppgifter.

Tidsperiod	Priskurantpriserna i öre per kg enligt sockerbolagets noteringar		
	Krossmelis	Bitsocker	Toppsocker
$28/2$ 1932— $28/8$ 1932	31	37	38
$29/8$ 1932— $13/9$ 1932	32	38	39
$14/9$ 1932— $31/5$ 1933	31	37	38
$1/6$ 1933— $7/6$ 1933	30	36	37
$8/6$ 1933— $8/9$ 1933	31	37	38

Tidsperiod	Priskurantpriserna i öre per kg enligt sockerbolagets noteringar		
	Krossmelis	Bitsocker	Toppsocker
9/9 1933—10/9 1933	32	38	39
20/9 1933—22/11 1933	31	37	38
23/11 1933—23/1 1934	30	36	37
23/1 1934—6/3 1934	31	37	38
7/3 1934—29/2 1936	30	36	37
1/3 1936—19/11 1936	31	37	38
20/11 1936—27/1 1937	30	36	37
28/1 1937—21/4 1939	32	38	39
22/4 1939—3/5 1939	33	39	40
4/5 1939—23/7 1939	34	40	41
24/7 1939—30/7 1939	33	39	40
31/7 1939—6/12 1939	32	38	39
7/12 1939—31/3 1940	34	40	41
1/4 1940—28/2 1941	38	44	45
1/3 1941—4/11 1941	41	47	48
5/11 1941—12/7 1942	45	51	52
13/7 1942—	49	55	56

Sockerbolagets försäljningar av raffinerat socker ha under de senaste räkenskapsåren, ett vart omfattande tiden från och med 1 augusti ena året till och med 31 juli nästa år, uppgått till följande myckenheter.

1935/36	273 835 ton
1936/37	270 106 »
1937/38	271 812 »
1938/39	293 221 »
1939/40	326 387 »
1940/41	252 023 »
1941/42	245 954 »
1942/43	264 555 »

Den sammanlagda förbrukningen i Sverige av socker kan uppskattas till normalt ungefär 270 000 ton per år. Den för året 1938/39 angivna siffran innebär en ökad expedition av drygt 20 000 ton, till stor del förorsakad av vissa av kristidsomständigheter föranledda lagringsköp. Dylika förekommo i än större omfattning under hösten 1939, i det sockerbolagets försäljning av socker under femmånadersperioden augusti—december 1939 med icke mindre än cirka 40 000 ton översteg den för samma månader normala försäljningen. Lagringsköpen fortloro in på året 1940, till dess ransonering infördes den 10 april sistnämnda år. Sedan den 3 november 1940 ingår även sirap i ransoneringen. Vid ransoneringen har man utgått ifrån en beräknad raffinadförbrukning av omkring 250 000 ton per år.

Statens sockernämnds verksamhet m. m.

Sedan Kungl. Maj:t den 19 april 1940 i enlighet med riksdagens beslut godkänt det i propositionen nr 189/1940 L intagna kontraktet mellan staten och Svenska sockerfabriksaktiebolaget, utfärdade Kungl. Maj:t den 10 maj 1940 (SFS nr 377) ny instruktion för statens sockernämnd att lända till efterrättelse från och med den 1 juni 1940. I samband därmed erhöll statens sockernämnd från sistnämnda dag ändrad sammansättning. Enligt den nya ordningen är sockernämndens viktigaste uppgift att granska sockerbolagets verksamhet, vartill komma vissa andra uppdrag såsom att behandla lönetvister mellan betodlare och betarbetare m. m. ävensom, enligt särskild författning, att fördela statsanslag och statslån till enskilda järnvägar för utförande av lastningsanordningar för sockerbeter.

I skrivelse den 1 mars 1944 har *statens sockernämnd* lämnat en redogörelse för sin verksamhet under det senaste året.

I skrivelsen har nämnden till en början upptagit en redogörelse för sin granskning av sockerbolagets verksamhet för verksamhetsåren 1941/42 och 1942/43. Härutinnan anföres följande.

Sockerbolagets verksamhet i vad den avser sockerrörelsen och dess biprodukter samt statens förhållande därtill regleras för åren 1939/40—1943/44 genom av riksdagen årligen godkända kontrakt mellan staten och bolaget, innebärande bland annat, att staten svarar för täckning av bolagets kostnader för sockrets och dess biprodukters tillverkning och försäljning inklusive — fränsett det sist angivna året — visst vinstbelopp (kapitalränta), mot det att bolaget är redovisningsskyldigt för sina inkomster å samma rörelse, allt enligt vissa i kontrakten närmare angivna bestämmelser. Fränsett de två första åren ha avtalens giltighet begränsats till ett år, men ha efter förhandlingar årligen förnyats, varje gång med vissa ändringar, som föreståvats av det senast gångna kontraktsårets erfarenheter. De ursprungliga bestämmelserna ändrades sålunda i 1941 års kontrakt bland annat så, att vissa fasta kostnadsposter utbrötos ur statsgarantien och fastlöstes vid ett visst fixerat belopp per kilogram tillverkat råsocker oavsett tillverkningens storlek. I 1942 års kontrakt medgavs en viss höjning i den sålunda låsta kostnadsposten, beroende på den genom krisen förorsakade kostnadsstegringen å löner och material. 1942 års bestämmelser ändrades ytterligare i 1943 års kontrakt, huvudsakligen innebärande att i den låsta posten inkluderades förutom de tidigare däri ingående kostnadsposterna flertalet av bolagets övriga kostnader ävensom förräntning av bolagets eget kapital (vinst). I samband härmed höjdes den låsta kostnadsposten från 5,22 till 17,22 öre per kilogram tillverkat råsocker, siffran baserad dels på en råsockertillverkning av 272 000 ton eller samma som i 1941 och 1942 års avtal, dels på löne- och kostnadsnivån per den 1 november 1942, alltså före prisstoppet. Utanför den låsta posten kommo huvudsakligen att ligga sådana på förhand mera svårfixerbara kostnader såsom betkostnader, bränsleutgifter, emballage, räntor och frakter. Det för närvarande gällande kontraktet, avseende verksamhetsåret 1943/44, upphör att gälla den 31 juli 1944, dock med vissa övergångsstadganden rörande lagerdispositioner och lagervärderingar samt rörande salupriset å utgående sockerlager.

Nämndens enligt dess instruktion viktigaste uppgift — den att utöva fortlöpande tillsyn över sockerbolagets verksamhet i vad denna beröres av gällande kontrakt — har av nämnden utförts efter enahanda grunder, som omnämnts i nämndens tidigare verksamhetsberättelser. Nämnden har sålunda ägnat särskild uppmärksamhet åt frågor rörande tillämpningen av bestämmelserna i 5 § i kontraktet, avseende bolagets redovisningsskyldighet för sina inkomster samt statens åtagande att svara för täckning av bolagets kostnader. I sådant syfte har nämnden tagit del av styrelsens protokoll samt genom auktoriserad revisor och en biträdande revisor fortlöpande genomgått och granskat såväl huvudkontorets som fabrikenas räkenskaper, varvid tillsetts, att de olika kostnadsposterna påförts riktiga konti, så att ej sockerrörelsen kommit att påföras kostnader, vilka rätteligen bort drabba bolagets utanför sockerrörelsen liggande verksamhet. Resultatet av granskningsarbetet har framlagts för nämnden i form av rapporter och ingående analyser av bolagets balans- samt vinst- och förlusträkningar. Härigenom ävensom ur handlingar i övrigt berörande sockerrörelsen och dess biprodukter, genom fortlöpande överläggningar med bolagets ledning, genom förhandsinformationer samt genom inspektion av fabriker har nämnden följt och bildat sig en uppfattning om de viktigare affärshändelserna. Slutligen har nämnden för fullgörande av sitt åliggande jämlikt § 5 e i instruktionen liksom de föregående åren genom periodvis upprättade räkenskapssammandrag för huvudkontor och fabriker ävensom genom kalkyler och kostnadsberäkningar för den ej tilländalupna tiden av kontraktsåret följt tillverkningskostnaderna och dessas förändringar i fråga om socker och dess biprodukter.

Då bolagets senast föreliggande bokslut och verksamhetsberättelse avser tiden $\frac{1}{8}$ 1942— $\frac{31}{7}$ 1943, har nämndens granskningsarbete under det gångna kalenderåret huvudsakligen kommit att omfatta denna tidsperiod.

De allmänna betingelserna för bedrivandet av bolagets verksamhet under här ifrågakarande verksamhetsår ha i vad först angår betkampanjen på grund av otjänliga väderleksförhållanden varit ogynnsamma. Betarealen 1942 var visserligen i det närmaste lika stor som närmast föregående år eller 53 255 hektar. Skörden per hektar blev däremot väsentligt sämre eller 32 538 kg mot 34 524 kg föregående år. Den inköpta och den avverkade betkvantiteten utgjorde resp. 1 733 660 och 1 707 170 ton. Sockerhalten blev den lägsta under de senaste åtta åren eller endast 16,89 procent och smutsprocenten ovanligt hög eller 1,53 procent, innebärande ökade frakter och försvårat fabrikationsarbete. Den erhållna råsockerkvantiteten utgjorde endast 263 996 ton mot 308 162 ton föregående år, innebärande således en minskning under året med cirka 15 procent vid endast oväsentligt minskade betkvantiteter. Den tillverkade råsockermängden motsvarade en raffinadkvantitet å endast cirka 244 900 ton. Det för året gällande betpriset för 16-procentiga betor utgjorde 4 kronor 50 öre per deciton, inkluderande en höjning under året med 40 öre per deciton.

Beträffande själva sockertillverkningen har i likhet med vad fallet var verksamhetsåret 1941/42 statens garanti icke omfattat kostnadsposterna underhåll, avskrivningar, skatter till stat och kommun och till bolagets fria disposition stående medel, vilka kostnadsposter bolaget självt haft att täcka mot det att bolaget oavsett produktionens storlek fått tillgodoräkna sig 5,22 öre för varje under räkenskapsåret tillverkat kilogram råsocker. Beträffande tillhörande poster har därför nämndens granskningsverksamhet kunnat inskränka sig till att tillse, att icke kostnadsposter av denna art kommit att påföras andra konti inom sockerrörelsen. Beträffande övriga icke låsta kostnadsposter liksom beträffande bolagets verksamhet i övrigt har nämndens

granskningsarbete fortgått efter samma linjer, som angivits i tidigare berättelser. Nämnden har sålunda i görligaste mån sökt hålla de statsgaranterade kostnaderna nere, tillsett att icke sammanblandning ägt rum mellan socker rörelsens kostnader och kostnader, hänförande sig till andra bolagets rörelser, liggande utanför sockerregleringen, varjämte nämnden föranstaltat om utredningar och undersökningar rörande olika sidor i bolagets ekonomiska och industriella verksamhet. Dylika undersökningar och utredningar ha sålunda på nämndens initiativ verkställts rörande priset å betfrö, rörande omkostnaderna, reklamkostnader, influtna hyror och vågavgifter m. m. Härjämte ha utredningar verkställts rörande över- och undervikter vid fabriker na och dessas orsaker ävensom rörande frågan i dess helhet, huru viktsmängden å råsocker skall bestämmas, rörande normallagrens dagsvärden vid ingången i statsregleringen den 1 augusti 1939, rörande råsockervolvymens bestämmande i 1941/42 och 1942/43 års bokslut, rörande paketemballagets ersättning med billigare förpackningar ävensom rörande de ekonomiska konsekvenserna av sockerförsäljning netto i stället för brutto för netto, m. fl. De sålunda verkställda undersökningarna och utredningarna ävensom granskningen i övrigt av bolagets räkenskaper och verksamhet ha föranlett, att icke obetydliga belopp kunnat gottskrivas statsregleringen.

Såsom resultat av den ovan berörda utredningen rörande över- och undervikter vid fabriker na har nämnden och bolaget enat sig om vissa principer för bestämmandet av den råsockerkvantitet, som skall ligga till grund för beräkningen av det belopp, bolaget enligt avtalets 5 § 1 mom. äger tillgodoräkna sig för täckandet av vissa fasta kostnader. Med tillämpandet av dessa principer och med användandet av de i föregående verksamhetsberättelse angivna grunderna för kristidskvaliteternas omräknande i råsocker i avtalets mening har nämnden medgivit, att de under verksamhetsåren 1941/42 och 1942/43 tillverkade råsockerkvantiteterna finge beräknas utgöra respektive 3 081 623 och 2 639 964 deciton. Vissa smärre belopp ha härigenom kunnat gottskrivas statsregleringen.

Under året har reglerats ett vid ett av bruken framkommet betydande underskott i råsockerlagret. Efter ingående undersökningar och efter besök vid bruket har så långt görligt ådagalagts, att den övervägande delen av underskottet, som enligt all sannolikhet uppkommit till följd av vissa fel å den använda vägen, hänför sig till tiden före statsregleringen. Härigenom har denna kunnat gottskrivas ett belopp å 260 180 kronor.

Den under de båda första statsreglerade åren 1939/40 och 1940/41 gällande statliga skattegarantien har vidare under verksamhetsåret definitivt avvecklats. Vid den slutliga avräkningen av skattekostnaderna i enlighet med den mellan nämnden och bolaget träffade och av Kungl. Maj:t den 17 juli 1942 godkända överenskommelsen har statsregleringen härvid kunnat gottskrivas med 250 706 kronor.

Beträffande bolagets under året havda kostnader ha materialier och förnödenheter underlegat granskning beträffande inköp, förbrukning och lagringshållning. Av de olika förnödenheterna har nämnden givetvis ägnat särskild uppmärksamhet åt de större och betydelsefullare såsom bränsle, kalksten, betfrö och emballage. Beträffande bränslet har bolaget i stor utsträckning nödgats övergå från kol till det betydligt dyrare ved- och torvbränslet, vilket härjämte medfört betydande extra kostnader för dessa bränslesorters transport, lagring och hantering. — Kalkstenen, vilken nästan uteslutande inköpes från närstående företag, företer under året en mindre prisstegring men har icke debiterats sockerrörelsen till högre pris än som betalas av andra utomstående större köpare. — Beträffande slutligen emballagekostnaderna ha dessa under krisåren företett en fortgående och betydande kostnadsstegring.

beroende dels på den ökade övergången till paketemballage, dels på att förkrigstidens bomulls- och jutesäckar på grund av krisutvecklingen måst ersättas med papperssäckar, för vilka någon debitering icke kunnat påföras kunderna. På nämndens initiativ och i prisförbilligande syfte ha undersökningar verkställts för paketemballagets ersättande med påsar och införandet av andra förpackningsenheter än de nuvarande. Samtidigt har undersökning verkställts rörande de ekonomiska konsekvenserna av försäljning netto i stället för såsom hitills brutto för netto. Frågorna äro alltjämt föremål för överväganden mellan nämnden och bolaget.

Lönekostnaderna ha granskats vid såväl huvudkontor som fabriker och har därvid tillsetts, att sådana löneutgifter icke påförts lönekontot, vilka rätteligen bort påföras låsta konti eller konti, liggande utanför sockerrörelsen.

Ingående har vidare granskats bolagets havda allmänna omkostnader vid såväl huvudkontor som fabriker. Utredningar ha verkställts rörande kontot påförda gåvor, bidrag, understöd, kostnader för kontorsmaskiner och kontorsinventarier samt reklamkostnader, och har härefter efter överenskomme med bolagets ledning vissa återföringar kunnat ske, vilka gottskrivits statsregleringen.

Bolagets sjötransporter av kalksten samt av råsocker och raffinad ha huvudsakligen ägt rum medelst egna eller dotterbolags båtar. Vid granskning av fraktsatserna har nämnden kunnat konstatera, att de egna fraktdebiteringarna i regel varit lägre än de, som påförts sockerrörelsen av främmande båtar. Fraktkostnaderna ha under året väsentligt ökats, men är kostnadsstegringen huvudsakligen att hänföra till förskjutningen i syltningsperioderna, den ökade raffinadförsäljningen och ökningen under året av den ciflevererade raffinadkvantiteten.

Nämnden har med uppmärksamhet följt den fortgående nyinvesteringen av kapital i nya rörelsegrenar, liggande utanför sockerrörelsen, varigenom ökade räntekostnader kunna komma att påvåla statsregleringen. Den ökade kapitalinvesteringen under året har likväl i det väsentliga föranletts av dels nödvändigheten av att trygga bränsleanskaffningen, dels bolagets åtgärder för ett mera fullständigt utnyttjande av sockernäringsens avfalls- och biprodukter. Å andra sidan har likviden för de av bolaget till statens järnvägar försålda järnvägarna medfört ett minskat kapitalbehov för sidorörelse.

Av de utanför sockerrörelsen liggande rörelsegrenarna har tillverkningen av fodercellulosa under året nedlagts, varemot vid ett antal bruk tillkommit betydande torkanläggningar ävensom anläggningar för ensilering av betmasa. Vid bolagets omfattande anläggningar vid Flås myr för tillverkning av frästorv från egen mosse har under året tillverkningen kommit i gång och leveranser till bruken ägt rum. Enligt 1942 års avtal finge dylik vid sockerfabrikationen använd torv debiteras sockerrörelsen med högst ett pris, som efter vederbörliga värme- och värdeberäkningar kunde anses motsvara billigaste inköpspris för annat inhemskt bränsle än kol. Då i 1943 års avtal jämförelsepriset ändrats till att avse maskintorv, hade bolaget hemställt, att samma beräkningsgrund finge användas jämväl beträffande leveranserna året 1942/43. Sedan bränslekommissionen och priskontrollnämnden häröver avgivit yttrande, har Kungl. Maj:t på nämndens hemställan förklarat hinder ej möta för nämnden att beträffande vid sockerfabrikationen under närmaste verksamhetsår använd torv från av bolaget ägd mosse tillämpa enahanda prisberäkningsgrunder, som medgivits i 1943 års avtal.

Den av livsmedelskommissionen anbefallda beredskapslagringen av socker har under året föranlett en kostnad av 181 653 kronor och 15 öre. Samma kostnader de tre närmast föregående åren ha utgjort respektive 218 096, 243 244 och 189 808 kronor och ha påförts sockerrörelsens fraktkostnadskonto.

Importen av socker från Danmark, de ökade produktionskostnaderna och det i förhållande till dessa senare låga sockerpriset hade under året föranlett en stark ansvällning av bolagets bankkulder med ty åtföljande kraftigt ökade räntekostnader. För nedbringande av dessa senare, vilka i sin helhet påvilda statsregleringen, har, efter det nämnden anmält kreditfrågan för Kungl. Maj:t, under det gångna verksamhetsåret en överenskommelse träffats mellan riksbanken och bolaget, innebärande att riksbanken skall tillhandahålla bolaget den kredit å för närvarande intill 75 miljoner kronor, som av nämnda orsaker vore erforderlig och som täckes av statens garanti enligt statsavtalen. Bolaget äger för detta ändamål hos riksbanken diskontera växlar till ett diskonto av 1 procent p. a. och till belopp, som vid varje tid kunna anses erforderliga för täckande av det närmaste halvårets förutsebara behov. Då det totala beloppet av den vid varje tillfälle diskonterade växeln ej behöver tagas i anspråk, inestår överskottet å särskild räkning hos riksbanken mot samma ränta, som bolaget har att erlægga för växelkrediten. Vid bokslutstillfället den 31 juli 1943 hade bolaget hos riksbanken en växelskuld å 75 376 884 kronor. Å särskild räkning hade bolaget jämlikt ovan inestående ett tillgodohavande av storlek, att bolagets salduskuld till riksbanken enligt balansräkningen utgjorde 34 774 921 kronor. Genom den träffade överenskommelsen har en räntebesparing ernåtts med 2 procent.

Beträffande lagerrekonstruktionen har nämnden och bolaget enat sig om att rekonstruktionsprincipen ej vore tillämplig i fråga om materialier och förnödenheter, vilka efter utrangering försållts såsom skrot, ty dylika försäljningar torde icke ha något samband med sockerrörelsen. Förefintliga dylika rekonstruktionsfonder komma därför att krediteras statsregleringen. Beträffande lagerrekonstruktionen i övrigt har från bolagets sida framhållits, att det anser bestämmelserna i avtalets 5 § 2 mom. ej längre odelat tillämpliga beträffande redovisningen av årskostnaderna för sådana materialier och förnödenheter, vilka innefattas i den enligt avtalets 5 § 1 mom. låsta kostnads-posten. Bolaget anser sig därför äga full frihet att i sin balans värdesätta dessa materialier och förnödenheter så, som det finner för bolaget lämpligt och önskvärt. Förutsättningen härför är likväl, att de per den 31 juli 1943 förefintliga varukvantiteterna låsas. Bolaget har därför hemställt, att nämnden och bolaget måtte enas om att per nyssnämnda dag till kvantiteten fastställa de materialier och förnödenheter, som sockerrörelsen skall återställa för att fylla ut förefintliga brister i normallagret av här ifrågavarande förnödenheter. Frågan förutsätter omfattande utredningar och har därför tillsvidare lämnats öppen.

Sockerbolagets bokslut för verksamhetsåret 1 augusti 1942—31 juli 1943 företer, sedan det av riksdagen för kostnader i samband med sockerregleringen anvisade anslaget å 19 500 000 kronor tagits i anspråk och sedan bolagets kostnader för sockerrörelsen blivit täckta och den bolaget enligt kontraktet tillerkända vinsten å sockerrörelsen blivit redovisad, en förlust å statsregleringens konto å 2 093 449 kronor 72 öre. Beloppet utgör sålunda en bolagets fordran å staten per den 31 juli 1943. Samma fordran vid verksamhetsårets början den 1 augusti 1942 utgjorde 2 412 004 kronor 96 öre. Då kontot under året krediterats för den av statskontoret gjorda inbetalningen 19 500 000 kronor ävensom för ovan omnämnda korrigeringar för diverse kostnadsposter, undervikt å råsockerlager och regleringen av skatteutgifterna m. m. med sammanlagt 779 763 kronor 18 öre, har alltså å sockerrörelsen under året uppkommit en förlust å 19 961 207 kronor 94 öre, utgörande det kostnadsbelopp, vilket icke kunnat täckas av årets inkomster å försäljningen av socker och dess biprodukter. Orsaken härtill är givetvis densamma, som angavs i föregående årsberättelse, nämligen att sockerpriset icke fått höjas i samma mån, som priserna för betornas inköp och förädling stigit. Det balan-

serade skuldbeloppet 2 093 449 kronor 72 öre kommer likväl att minskas med visst belopp, representerande återförda kostnader, vilka kunnat gottskrivas statsregleringen först i innevarande års räkenskaper. Nämndens granskning av sockerbolagets verksamhet och räkenskaper har vidare ännu ej slutförts för det år, som bokföringsmässigt avslutas den 31 juli 1943, varför här kunna framkomma poster, som kunna komma att ytterligare nedbringa det ovan angivna underskottet.

Beträffande verksamhetsåret den 1 augusti 1943—31 juli 1944 har nämnden anført följande.

Betodlingen har i motsats till vad fallet var föregående år utvecklat sig övervägande gynnsamt. Arealen blev visserligen på grund av vissa med betteckningen sammanhängande förhållanden icke oväsentligt mindre än föregående år eller 50 335 hektar, men skörden per hektar väsentligt bättre eller 37 117 kilogram. Den inköpta och den avverkade betkvantiteten utgjorde resp. 1 868 260 och 1 842 080 ton. Sockerhalten var förhållandevis låg 17,10 % och smutsprocenten hög eller 1,40 procent. Råsockermängden blev trots den minskade arealen 290 880 ton mot 263 996 ton föregående år, alltså en ökning med cirka 26 900 ton trots en med cirka 2 900 hektar eller 5,5 procent minskad betareal, en följd av det ökade arealutbytet och den förbättrade sockerhalten. Den tillverkade råsockermängden motsvarar en raffinadkvantitet å cirka 269 700 ton.

Resultatet av 1943 års betodling måste alltså anses såsom tillfredsställande. Svårare är givetvis att redan nu göra bestämda uttalanden rörande årets sockertillverkning och dess ekonomiska slutresultat. Råsockerkampanjen är emellertid numera avslutad och bokslut föreligger per den 31 december 1943. Nämnden har härjämte genom förhandskalkyler och kostnadssammanställningar sökt bilda sig en uppfattning om det sannolika utfallet av årets sockerrörelse. Beträffande raffinadtillverkningens omfattning torde den, som nämnts, vid raffinering av hela årsproduktionen av råsocker komma att utgöra cirka 270 000 ton, vilket vid nuvarande ransonering innebär en något ökad lagerhållning. Av tillverkningskostnaderna torde betutgiften komma att förete viss stegring på grund av betornas högre sockerhalt. Enligt gällande av statsmakterna godkända regler utgjorde betpriset under år 1943 oförändrat 4 kronor 50 öre per deciton 16-procentiga betor, vartill för den högre sockerhalten kom 30,94 öre mot 25,03 öre föregående år. Betpriset har således under året visserligen ökats med 5,91 öre per deciton eller med cirka 1 121 000 kronor. Betkostnaden i öre per kilogram råsocker räknat torde däremot på grund av att inga ändringar företagits i grundpriset bliva praktiskt taget oförändrad. Motsvarande stegring föregående år utgjorde på grund av det då med 40 öre per deciton stegrade grundpriset cirka 2 172 000 kronor eller 0,81 öre per kg tillverkat råsocker och 0,88 öre per kg framställd raffinad. Genom 1943 års avtal har vidare den låsta posten utvidgats att avse flertalet av sockerrörelsens tillverknings- och försäljningskostnader. I samband härmed höjdes den låsta posten från 5,22 till 17,22 öre för varje under räkenskapsåret tillverkat kilogram råsocker. Sockerrörelsen kommer sålunda icke att kunna tillgodogöra sig den genom den ökade sockerproduktionen föranledda nedgången i de under den låsta posten ingående fasta kostnaderna, vilket givetvis innebär en fördyring ehuru för närvarande svår att ange i absoluta tal. Av övriga icke låsta kostnadsposter torde huvudsakligen bränslekostnaderna komma att förete stegringar, beroende på sämre kolkvaliteter och ökad övergång till ved- och torveldning.

Gestaltningen av sockerindustriens tillverkningskostnader under statsregleringsperioden räknat per kilogram tillverkad vara, framgår av sammanställning här nedan, där det första statsregleringsårets kostnader satts = 100. Siffrorna belysa kostnadsutvecklingen per deciton tillverkad raffinad.

	1939/40	1940/41	1941/42	1942/43
Betkostnad	100	117·5	149·3	168·0
Materialier	100	124·6	152·8	168·3
Direkta arbetslöner	100	117·8	111·0	125·7
Löner till funktionärer och anställda ..	100	121·7	134·9	162·1
Bränsle	100	143·0	127·2	159·2
Underhåll	100	148·4	123·4	144·3
Avskrivningar	100	122·7	150·3	158·3
Pensioner och pensionsavgifter	100	123·3	130·2	155·8
Frakter och försäkr. för socker	100	144·3	153·4	164·8
Skatter	100	65·7	78·3	87·4
Räntor	100	—	633·3	967·7
Försäljningskostnader	100	125·7	132·8	138·9
Kapitalränta	100	130·3	131·1	145·4
Övriga	100	116·7	131·4	182·3
Disponerade medel enligt avtalet	100	133·3	183·3	216·7
Summa kostnader	100	121·2	139·8	159·5
Härav:				
Betkostnad	100	117·5	149·3	168·0
Övriga kostnader	100	125·3	129·0	150·0
Tillverkning =				
Råsocker ton	308 411	300 263	308 162	263 996
Raffinad ton	343 727	263 782	262 650	237 237

Kostnadssammanställningen ovan är densamma, som lämnades i föregående verksamhetsberättelse, givetvis kompletterad med senaste årets siffror, och de där lämnade kommentarerna till kostnadsförändringarna äro i huvudsak tillämpliga även för 1942/43 års siffror. Betkostnaden har under perioden ökats med 68 procent, kostnaderna i övrigt med 50 procent. Totalt ha sockrets tillverkningskostnader ökats med 59,5 procent. Vid kostnadsbedömandet bör emellertid, som även framhölls i föregående berättelse, icke bortses från, att det i tabellen ovan valda basåret representerar en ovanligt stor raffinadproduktion, 343 727 ton, varför alla fasta kostnader detta år jämväl voro osedvanligt låga. Verksamhetsåret 1942/43 företer åter exceptionellt låga siffror för tillverkningsmängden för såväl råsocker som raffinad, respektive 263 996 och 237 237 ton, vilken låga tillverkning givetvis påverkat de fasta kostnaderna i stigande riktning.

Differensen mellan tillverkningskostnaderna och bolagets medelförsäljningspris belyses av nedanstående siffror, även här med året 1939/40 såsom basår.

	1939/40	1940/41	1941/42	1942/43
Betkostnad	100	117·5	149·3	168·0
Övriga tillverkningskostnader	100	125·3	129·0	150·0
Summa tillverkningskostnad	100	121·2	139·8	159·5
Medelförsäljningspris	100	113·4	125·9	139·6

Försäljningsprisen ha som synes icke följt kostnadsstegringen, och differensen mellan dem har för varje år ökat. Även för innevarande verksamhetsår 1943/44 synes denna tendens komma att fortgå, då tillverkningskostnaderna även detta år synas komma att ökas, ehuru icke så markerat som tidigare år, medan försäljningspriset förblivit oförändrat alltsedan den 13 juli 1942.

Rörande nämndens befattning med frågor angående tvister mellan odlare och arbetare om löner samt rörande den s. k. betavgiften har nämnden yttrat.

Enligt såväl nu gällande som tidigare kontrakt mellan staten och sockerbolaget har det ålegat varje betodlare att till statens sockernämnd avgiva förbindelse, enligt vilken betodlaren åtog sig dels att erlagga viss lägsta betaltning för betornas skötsel och upptagning, dels ock att för täckande av vissa kostnader erlagga en avgift för varje uppmätt hektar av odlarens sockerbetsodling. De genom avgifterna erhållna medlen, vilka genom sockerbolagets försorg skulle innehållas å odlarens betlikvider samt redovisas till sockernämnden, skulle enligt bestämmande av Kungl. Maj:t användas till vissa kostnader, som betodlingen i gemen kunde ha gagn av såsom kontroll vid betleveranser, försöksverksamhet på sockerbetsodlingens område e. d.

Den för 1942 års betodling ifrågakommande betavgiften blev av Kungl. Maj:t den 28 augusti 1942 fastställd till 3 kronor för varje uppmätt hektar av varje betodlares odling 1942. Sockerbolaget inlevererade den 10 mars 1943 till sockernämnden avgiftsmedel för år 1942 med tillhopa 159 986 kronor 7 öre. Då av 1941 års betavgiftsmedel resterade 8 155 kronor 87 öre, stod för fördelning under år 1943 tillgängligt ett belopp av 168 141 kronor 94 öre. Av sistnämnda belopp bemyndigade Kungl. Maj:t den 30 juni 1943 statens sockernämnd att till bestridande av utgifter till betodlingens gagn till följande föreningar utbetala nedan angivna belopp:

Sveriges betodlares centralförening	kronor 142 890: 51
Gotlands betodlareförening u. p. a.	» 9 880: 28
Västergötlands betodlareförening u. p. a.	» 1 321: 98
Östergötlands betodlareförening	» 5 249: 17
Ölands betodlareförening	» 8 800: —

Summa kronor 168 141: 94.

Sedan sistnämnda belopp utanordnats till respektive sammanslutningar, ha 1942 års betavgiftsmedel helt disponerats.

Enligt § 3 i nu gällande kontrakt mellan staten och sockerbolaget åligger det betodlare att förbinda sig att till sockernämnden erlagga en avgift av intill 3 kronor 50 öre för varje uppmätt hektar av odlingen. Den 20 augusti 1943 fastställde Kungl. Maj:t betavgiften till sist sagda belopp. Avgifterna ha i vanlig ordning inkasserats av sockerbolaget, som kommer att vid utgången av innevarande månad till sockernämnden inleverera de influtna avgiftsmedlen. Enligt från bolaget under hand erhållen preliminär uppgift komma dessa medel att uppgå till cirka 176 000 kronor, vilket belopp sålunda kommer att stå tillgängligt till fördelning innevarande år.

Såsom nyss erinrats, åligger det varje betodlare, som önskar erhålla det bestämda betpriset, att i till sockernämnden avgiven förbindelse åtaga sig att för betornas skötsel och upptagning till den lejda arbetskraften utgiva ersättning enligt i förbindelsen närmare angivna grunder. Erhåller betarbetaren icke ersättning enligt berörda bestämmelser, är betodlaren enligt ifrågavarande förbindelse pliktig att, där han ej inom viss av statens sockernämnd

förelagd tid styrker sig ha till betarbetaren betalt vad som felas, efter anmodan av nämnden utgiva ett belopp, motsvarande den felande ersättningen jämte ränta.

Liksom under åren 1941 och 1942 vidtog sockernämnden till 1943 års betkampanj åtgärder (bland annat annonsering i ett stort antal ortstidningar) för att bland den inom betodlingen sysselsatta lejda arbetskraften sprida ökad kännedom om förefintliga möjligheter att hos nämnden inhämta upplysningar angående den ersättning, som enligt odlarnas förbindelse till nämnden skall utgå för utfört betarbete, ävensom att påkalla nämndens bistånd för utfående av utebliven ersättning för dylikt arbete. Från betarbetarhåll har man också i icke ringa utsträckning begagnat sig av dessa möjligheter. Antalet hos nämnden under året gjorda förfrågningar i ämnet, övervägande flertalet gällande kvantitetstillägg för betupptagning, har uppgått till cirka 600. Under odlingsåret har ett antal tvistefrågor rörande betarbetarlöner hänskjutits till nämnden. Under tiden 1 mars—31 juli 1943 uppgingo tvisterna till 6 och för tiden därefter, d. v. s. huvudsakligen beträffande tiden för arbetet med betornas upptagning 1943, har antalet dylika till nämnden hänskjutna lönetvister varit ett sextiotal. Av ifrågavarande ärenden har övervägande antalet blivit av nämnden slutligt prövat. Ett mindre antal ärenden är beroende på utredning. Till jämförelse må nämnas, att under åren 1941 och 1942 antalet dylika lönetvister inför nämnden uppgingo till ett hundratal respektive ett sjuttiotal.

Beträffande utlämnande av bidrag och lån till lastnings- och lossningsanordningar för sockerbeter vid enskilda järnvägar har sockernämnden anfört följande.

Såsom framgår av sockernämndens skrivelse till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet den 18 februari 1943 med berättelse över nämndens verksamhet under det den 31 juli 1942 tillämdalupna verksamhetsåret, hade nämnden till sitt förfogande för statsbidrag år 1942 till belastningsanordningar ett belopp av 231 530 kronor. Summan av de för nämnda år slutligt utanordnade statsbidragen uppgick till 140 775 kronor, varjämte 35 000 kronor enligt Kungl. Maj:ts brev den 10 juli 1942 anvisades till belastningsanordning vid den av statens järnvägar trafikerade Lunds Östra station. Den till år 1943 kvarstående behållningen uppgick alltså till 55 755 kronor. Vidare anvisade 1943 års riksdag för ifrågavarande ändamål å driftbudgeten under nionde huvudtiteln ett reservationsanslag av 150 000 kronor. Sockernämnden har alltså till bidrag till lastnings- och lossningsanordningar för sockerbeter år 1943 haft till förfogande anslagsmedel till ett sammanlagt belopp av 205 755 kronor.

I skrivelser den 15 januari 1943 anmodade nämnden vederbörande enskilda järnvägar att inkomma med ansökan om bidrag och eventuellt även lån av statsmedel till belastningsanordningar för 1943 års betkampanj. Efter prövning av de med anledning härav inkomna ansökningarna från 7 enskilda järnvägsföretag beviljade nämnden genom beslut den 5 april, 20 maj och 5 augusti 1943 bidrag till lastningsanordningar och kompletteringsarbeten med tillhopa 124 600 kronor. Bidragen utgingo med 87 995 kronor till nyanläggningar vid 16 stationer och med 36 605 kronor till kompletteringsarbeten vid 19 stationer.

Någon ansökan om lån av statsmedel till 1943 års arbeten har icke ingivits till sockernämnden.

Arbetena med belastningsanordningar ha besiktigats såväl av nämnden som av dess kontrollant, f. d. distriktschefen E. von Friesen. På grund av brist på arbetskraft har en del av de tillämnade arbetena vid Ölands och

Gotlands järnvägar icke kunnat utföras till 1943 års betkampanj. Emellertid ha ansökningar ingivits och bidrag av nämnden beviljats till dessa arbeten att utföras under innevarande år. 1943 års arbeten och anläggningar slutbesiktigades under tiden 14 oktober—16 november av distriktschefen von Friesen, som härom avgav redogörelse till nämnden den 17 februari 1944. Redogörelsen, som utmynnade i ett tillstyrkande av anläggningarnas godkännande, behandlades och godkändes av nämnden vid sammanträde den 1 mars 1944.

För att få kännedom om de båda parternas erfarenheter rörande betlastningsanordningarna under 1943 års kampanj anmodade nämnden i likhet med föregående år såväl vederbörande järnvägar som Sveriges betodlares centralförening att till nämnden inkomma med yttrande häröver. Av yttrandena framgår, att erfarenheterna varit övervägande gynnsamma och att de erinringar, som framförts från betodlarhåll, äro mindre väsentliga. Av intresse är Kristianstadbanornas yttrande, av vilket framgår, att järnvägarernas 12 elevatorer, samtliga levererade av Hässleholms verkstäder, arbeta på det hela taget tillfredsställande med sina ursprungliga 4 hästkrafters motorer och att inga gummitransportband behövt utbytas, trots att elevatorerna nu varit i bruk under fyra betkampanjer. Järnvägarnas största betstation, Rödale, lastade över 9 000 ton betor år 1943.

Statsbidragen till 1943 års betlastningsanordningar ha ännu icke kunnat i sin helhet slutligt fastställas, emedan ett par järnvägsförvaltningar först i dagarna inkommit med redovisning av verkliga kostnaderna. Emellertid har den redan verkställda granskningen givit vid handen, att summan av de slutliga statsbidragen icke kommer att överstiga 110 000 kronor. Då de preliminärt beviljade statsbidragen uppgingo till sammanlagt 124 600 kronor, utgör alltså minskningen omkring 15 000 kronor, i huvudsak beroende på, såsom ovan framhållits, att vissa arbeten icke kunnat utföras på grund av brist på arbetskraft. Då disponibla medel för år 1943 utgjorde 205 755 kronor, kommer alltså att till år 1944 återstå ett belopp av omkring 95 000 kronor.

Förslag till avtal med Svenska sockerfabriksaktiebolaget.

Genom beslut den 19 november 1943 uppdrog Kungl. Maj:t åt statens sockernämnd att i samråd med statens livsmedelskommission och statens priskontrollnämnd vidtaga de förberedande åtgärder med avseende å sockerbetsodling och sockertillverkning samt därmed sammanhängande frågor, som ansågos påkallade för möjliggörande av att avtal i god tid skulle kunna träffas rörande 1944 års sockerproduktion m. m. Med anledning därav ha förenämnda myndigheter dels verkställt erforderliga utredningar i ämnet, dels ock förhandlat med Svenska sockerfabriksaktiebolaget och Sveriges betodlares centralförening rörande villkoren för 1944 års sockerproduktion och betodling. I gemensam skrivelse den 1 mars 1944 ha *statens livsmedelskommission*, *statens priskontrollnämnd* och *statens sockernämnd* redogjort för det bedrivna arbetet samt vid förhandlingarna erhållna resultat ävensom framlagt vissa förslag rörande sockerproduktionen under år 1944. Vid skrivelsen fanns fogat förslag till nytt avtal mellan staten och Svenska sockerfabriksaktiebolaget rörande sockertillverkningen m. m. under tiden 1 augusti

1944—31 juli 1945, vilket kontraktsförslag torde såsom *bilaga 1* få fogas till detta protokoll.

I skrivelsen har angående sockerbetspriset och odlingsarealen under 1944 anförts följande.

Såväl för 1942 som 1943 års odling har grundpriset för betor med 16 procent sockerhalt varit 4 kronor 50 öre för 100 kilogram med sedvanlig reglering för högre sockerhalt. De antagliga produktionskostnaderna för 1944 års betodling, sådana de kunna bedömas enligt inom statens livsmedelskommission nyligen verkställda beräkningar, förete inga nämnvärda avvikelser från fjolårets förhållanden. Då dessa kostnader praktiskt taget alltså torde vara oförändrade samt inga omständigheter i övrigt åberopats för en ändring av fjolårets betpris, har vid förhandlingarna i år frågan om betpriset icke behövt vålla svårigheter eller motsättningar. Betodlarnas representanter ha icke begärt någon prishöjning, och nämnderna ha ansett sig kunna förorda ett oförändrat betpris, under förutsättning att betodlarna voro villiga att, i syfte att ernå en betryggande betodling, låta de enskilda odlarna fritt bestämma odlingsarealen.

Vid årets förhandlingar har sistnämnda fråga om odlingsarealen kommit att intaga en central plats, varjämte odlarnas representanter upptagit ett antal krav rörande detaljändringar i betodlingskontrakten eller vidtagande av andra åtgärder till odlarnas förmån.

Vad angår betarealen har man vid förhandlingarna under de senaste åren, i syfte huvudsakligen att ernå en för folkförsörjningen tillräckligt stor sockerproduktion, utgått från att ingen begränsning härtinnan skulle påbjudas. Medan landets totala betareal åren 1940, 1941 och 1942 uppgick till respektive 54 439, 53 403 och 53 288 hektar, sjönk den i fjol till 50 335 hektar. Förklaringen härtill torde vara den, att Sveriges betodlares centralförening — utan att denna angelägenhet förts på tal vid de mellan staten och föreningen förda förhandlingarna — uppmanat de odlare, som använde lejd arbetskraft för betornas upptagning, att minska 1942 års areal med 10 procent. Anledningen till denna betodlareföreningens åtgärd har uppgivits huvudsakligen vara rädsla för att vid större odling alltför stora svårigheter skulle uppstå att kunna erhålla för upptagningen tillräcklig och kun-
nig arbetskraft.

Emellertid ha nämnderna vid årets förhandlingar med betodlarna med styrka understrukit vikten av att någon sådan aktion som fjolårets ej i år förekomme. I nuvarande försörjningsläge är det högst angeläget, att sockerproduktionen kan uppehållas i åtminstone samma omfattning som åren 1941 och 1942. Principiellt sett bör det erbjudna priset få avgöra odlingens omfattning; om odlarnas förhandlingsorganisation anser risk föreligga för en ur deras synpunkt för stor odlingsareal, vore det mera naturligt att företaga någon sänkning av priset än att med konstlade medel beskära den areal, som de enskilda odlarna själva önska teckna. Nämnderna ha vid föreslåendet av ett oförändrat betpris alltså förutsatt, att från Sveriges betodlares centralförenings eller de lokala betodlareföreningarnas sida åtgärder icke i någon form vidtagas för begränsning av betarealen. Denna regel uppställde nämnderna i ett förslag i pris-, areal- och övriga frågor, som nämnderna den 25 januari 1944 efter förhandlingar med dels odlarna dels sockerbolaget skriftligen framlade för Sveriges betodlares centralförening. Denna bestämmelse intogs under mom. 2 i sagda förslag.

Sedan förslaget behandlats och diskuterats å Sveriges betodlares centralförenings ordinarie föreningsstämma den 2 februari 1944, meddelade föreningen i skrivelse den 3 samma månad i huvudsak följande. Vid stämman

framhölls, att då sockerbetsodlingen krävde, att betydande kostnader under växtperioden nedlades för konstgödsel och arbetskraft, det vid denna odling vore betydelsefullare än vid andra, att förutsättningar förelåge att få skörden upptagen och levererad. Tidigare års erfarenhet hade givit tydligt vid handen, att så snart odlingen drevs i större omfattning än tillgången på någorlunda skolad arbetskraft medgäve, de största svårigheter uppstode vid upptagningen. Med hänsyn härtill ansågo stämman det icke försvarligt att medverka till någon avsevärdare förhöjning av fjolårets odlingsareal, och uppdrog åt styrelsen att söka genom fortsatta förhandlingar uppnå särskilt i detta avseende förbättrade villkor.

Efter ytterligare förhandlingar, särskilt i denna fråga, framlade nämnderna den 11 februari 1944 ett slutligt förslag rörande betodlingsvillkoren för 1944, innebärande ett vidhållande av förslaget av den 26 januari med vissa ändringar och tillägg och betonande av att förslaget vore ett sammanhängande helt. I detta slutliga förslag (under mom. 1) erhöll den centrala bestämmelsen om betteckningen, i syfte att skapa möjligheter för en uppgörelse i enighetens tecken utan eftersättande av nämndernas önskan om viss arealökning följande lydelse. Odlingen i Västergötland och Östergötland ävensom nytillkommande odlingar samt odlingar, där teckningen år 1944 ej överstiger 2 hektar, lämnas helt fri. Sammanlagda teckningen år 1944 från andra odlare än nyss nämnts får ej överstiga den areal, som denna grupp odlare sammanlagt odlat år 1942.

Efter det betodlarna vid förnyad föreningsstämma den 22 februari 1944 behandlat frågan om betodlingsvillkoren för innevarande år, har föreningen i skrivelse sist sagda dag meddelat nämnderna vad som förekommit vid stämman, innebärande att föreningen godkänt nämndernas förslag till betodlingsvillkor 1944, men till detta godkännande knutit ett uttalande på sätt framgår av följande:

»Med anledning av skrivelse den 11 februari 1944 med slutliga förslag rörande betodlingsvillkoren för 1944 får Sveriges betodlares centralförening enligt beslut å extra föreningsstämma denna dag meddela följande.

Föreningen godtar förslaget av den 26 januari 1944 kompletterat enligt skrivelsen den 11 februari 1944. Bestämmelserna angående betteckningen godkännas enligt sistnämnda skrivelse mom. 1. I skrivelserna ej berörda villkor förutsätts bliva desamma som under år 1943.

Det förutsättes att varje odlare, som ej tecknar högre areal än han under år 1942 odlade, tilldelas denna areal.

Föreningen kan dock icke medgiva, att i förslaget den 26 januari 1944 mom. 2 gjord förutsättning, att från Sveriges betodlares centralförenings eller de lokala betodlarföreningarnas sida åtgärder icke i någon form vidtagas för begränsning av betarealen, gives sådan tolkning, att dessa föreningsars styrelseledamöter, tjänstemän eller enskilda medlemmar skulle vara betagna rätt och frihet att framföra sakliga synpunkter och därpå grundade åsikter rörande för årets sockerbetsodling betydelsefulla frågor såsom tillgången på arbetskraft etc. Givetvis kommer envar odlare att lämnas full frihet att själv avgöra vilken areal är för honom lämpligast.

I detta sammanhang understrykes, att föreningen anser en odling i samma omfattning som år 1942 i rådande situation önskvärd.

Beträffande frågan om rätt att vulkanisera hästvagnsdäck och -slangar kan uttalandet i statens industrikommissions skrivelse den 17 februari 1941 icke anses betryggande, då reparationsbehovet knappast på anvisat sätt blir täckt. Då användandet av bilvagnar under betkampanjen är nödvändigt uttalas den förhoppningen, att det från statsmakternas sida tillses, att betodlarnas häsibilvagnar såväl i detta avseende som i övrigt icke bliva åsidosatta.»

Till klarläggande av innebörden och tillämpningen av det i föreningens skrivelse i fjärde stycket intagna förbehållet om rätt för styrelseledamöter m. fl. enskilda att framföra sakliga synpunkter etc. och i syfte att förebygga agitation för arealbegränsning, har styrelsen för Sveriges betodlareförening, efter överläggningar med nämnderna, den 1 mars 1944 avgivit följande förklaring.

»Det av styrelsen föreslagna och av stämman beslutade förbehållet om 'anförande av sakliga synpunkter etc.' avser icke att öppna en dörr för bedrivande inom betodlarorganisationen av en agitation mot uppnående av den odlingsareal, som den av statsdelegationen uppställda regeln angiver. Centralstyrelsen, dess enskilda ledamöter och tjänstemän komma ej heller att bedriva propaganda för tillbakahållande av arealteckningen. Under framhållande tillika av att centralföreningens stämma den 22 februari dels godkänt statsdelegerades förslag, dels framhållit önskvärdheten av att under rådande förhållanden 1942 års areal uppnås, dels ock beslutat lämna full frihet åt en var odlare att själv bestämma vilken areal han 1944 vill odla, anser sig centralstyrelsen böra uppmana alla till organisationen anslutna odlare att avstå från propaganda för arealbegränsning samt ej motverka att den areal uppnås, som avses i den av statsdelegationen uppställda av stämman godkända regeln för arealens övre gräns.

Denna förklaring offentliggöres i samband med offentliggörandet av stämans beslut.»

Härmed ha nämnderna ansett, att en godtagbar uppgörelse erhållits med betodlarna i arealfrågan, varjämte på sätt i det följande närmare skall utvecklas, enighet även slutligen uppnåtts i övriga vid förhandlingarna behandlade frågor.

Tilläggas må dels att bestämmelsen i tredje stycket av odlarnas skrivelse den 22 februari givetvis endast gäller odlare, som anmält sin areal vid den för teckningen utsatta tidens utgång.

Beträffande övriga vid förhandlingarna med betodlarna avhandlade frågor har i förenämnda skrivelse yttrats följande.

Liksom vid tidigare års förhandlingar ha betodlarna även i år framställt önskan om viss tilldelning av melass till nedsatt pris. I anledning härav förorda nämnderna bibehållande av vad som medgivits för år 1943, innebärande att betodlarna tilldelas antingen ett fat melass om cirka 250 kilogram per hektar odlade sockerbeter med dubbel rabatt (d. v. s. med nedsättning med 7 öre per kilogram beträffande före den 1 december uttagen kvantitet och med 5 öre per kilogram för därefter uttagen kvantitet) eller om tillgången det medger, två fat melass per hektar med enkel rabatt å varje fat. Vidare vilja nämnderna tillstyrka, att för kampanjen 1944—45 priset å melass sänkes med 2 öre per kilogram med oförändrad rabatt (i ören) för den melass betodlarna erhålla. Det synes nämnderna vara möjligt och sannolikt, att odlarna 1944 kunna tilldelas två fat melass per hektar.

I avseende å tilldelningen av kvävegödselmedel till betodlarna vilja nämnderna tillstyrka, att fjolårets kvantiteter bibehållas, dock att i år torde kunna lämnas endast 150 kilogram chilesalpeter, medan i stället tilldelningen av kalksalpeter i motsvarande grad ökas, alltså till likaledes 150 kilogram, allt per hektar.

Vidare ha odlarerepresentanterna liksom i fjol framställt kravet, att järnvägsfrakterna för sockerbeter och betmassa icke höjas vare sig å statens eller enskilda järnvägar samt att någon minskning ej vidtages i de fraktrabatter, som utgå vid vissa enskilda järnvägar. Nämnderna, som finna det

angeläget, att stegring i kostnaderna för betodlingen och sockertillverkningen icke sker, finna sagda krav befogat samt ha framfört detsamma till järnvägarna, som ställt sig förstående. Nämnderna hemställa, att Kungl. Maj:t och vederbörande myndigheter i övrigt måtte tillse, att någon fraktfördyring i berörda hänseenden icke företages under 1944.

I den särskilda förbindelse rörande betarbetarlönerna, som varje betodlare har att avgiva, är bland annat intaget ett stadgande, att odlare skall till statens sockernämnd inbetala ett visst belopp, högst 3 kronor 50 öre, per hektar odlade sockerbeter (betodlingsavgiften), vilken enligt beslut av Kungl. Maj:t användes för ändamål, som äro för betodlarna gemensamma, såsom kostnader vid vågstationer och provtvättinrättningar, andra undersökningar m. m. Under hänvisning till att hithörande medel under senaste år varit knappa samt kontrollens utvidgning, ha odlarnas representanter vid förhandlingarna hemställt om avgiftens höjande till 4 kronor per hektar. Nämnderna ha intet att häremot erinra. — I anslutning härtill ha odlare vidare hemställt om utverkande av medgivande från sockerbolaget, att bolaget skulle lämna betodlareföreningen uppgift om den av varje odlare odlade betarealen, vilket sockerbolaget vid förhandlingarna medgivit, under förutsättning att betodlingen lämnas fri och föreningen alltså icke vidtager åtgärder för arealens nedbringande.

I anledning av betodlarnas vid förhandlingarna framförda önskan i avseende å rätten att köra traktortåg antecknades vid förhandlingarna, att från statens trafikkommission erfarits, att, om ej något alldeles särskilt inträffade, smörjolja liksom i fjol torde komma att lämnas för traktortåg för bettransporter.

Vid förhandlingarna ha betodlarna med styrka framhållit nödvändigheten av att odlarnas bettransporter å hästfordon i möjligaste mån säkerställdes, särskilt i avseende å frågan om gummidäck för dessa transporter. Det anmärktes från odlarna, att statens industrikommission anmodat ägare till hästfordon med gummidäck att inleverera vissa av dem innehavda gummidäck. I anledning härav ha nämnderna hos industrikommissionen förhört sig i denna angelägenhet, varav framgått, att endast vissa grupper av däck inkallas (nämligen av vissa dimensioner och viss god beskaffenhet) samt att i utbyte skulle lämnas andra gummidäck av samma dimensioner, vilka däck av industrikommissionens representant utlovades vara fullt användbara för bettransporterna å förekommande hästfordon. Beträffande traktortåg skulle i de fall, då smörjoljetilldelning lämnats för landsvägstransporter, lämplig gummiutrustning ställas till förfogande. Vidare anmärkte odlarna, att statens industrikommission i cirkulär den 24 januari 1944 erinrat om att det material, som kommissionen ställde till verkstädernas förfogande, finge användas endast för reparation av bildäck, vilka tillhörde ringutrustningen på registrerade bilar i tillåten trafik, ävensom för reparationer av däck till traktorer, vilka nyttjades som dragare till släpvagnar, men däremot icke för reparationer av hästvagnsdäck. Då det för bettransporternas fullgörande vore nödvändigt att hålla däckerna å vagnarna i användbart skick, erfordrades understundom vulkanisering av dylika däck, vadan odlarna krävde åtgärder för möjliggörande av detta. I anledning av framställning i saken, som nämnderna funno sig föranlåtna göra hos industrikommissionen, har den i cirkulär den 17 februari 1944 till samtliga gummireparationsverkstäder meddelat, att förbud mot reparation av hästvagnsdäck och -slangar endast föreligger för arbeten utförda med av staten (för motorfordonstrafiken) tillhandahållet reparationsmaterial, och att reparation av hästvagnsdäck och hästvagnsslangar med s. k. fritt material alltså är tillåten. I sitt svar den 22 februari på nämndernas förslag om betodlingsvillkoren 1914 har betodlarföreningen

emellertid anført, att uttalandet i industrikommissionens nyssnämnda skrivelse den 17 samma månad icke ansåges betryggande, då reparationsbehovet knappast på anvisat sätt bleve täckt. Enär användandet av bilvagnar under betkampanjen vore nödvändigt, uttalade föreningen därför den förhoppningen, att det från statsmakernas sida tillsåges, att betodlarnas hästbilveragnar såväl i detta avseende som i övrigt icke bleve åsidosatta. Nämnderna anhålla, att åtgärder vidtagas i detta syfte.

Ytterligare må nämnas, att vid förhandlingarna även behandlats ett par spörsmål, som beröra specialbestämmelserna i odlingskontrakten och rörande vilka betodlarna vid föregående års förhandlingar framfört krav samt beträffande vilka enighet ej uppnåtts vid de tidigare förda direkta förhandlingarna mellan styrelsen för Sveriges betodlares centralförening och Svenska sockerfabriksaktiebolaget.

Betodlarna ha påyrkat viss ändring av bestämmelsen i § 7 i odlingskontraktet i syfte, att odlare som på grund av force majeure icke kunde leverera sina betor, innan kampanjen vid det kontraherande sockerbruket avslutats, utan nödgades leverera dem till annat sockerbruk, icke vid den ändrade leveransen skulle få vidkännas högre fraktkostnader för betor och betmassa än vad fallet skulle varit, om leveransen skett till det kontraherande bruket. Efter ingående förhandlingar om denna fråga har slutligen enighet uppnåtts mellan bolaget och odlarna om följande ändrade lydelse av § 7 tredje stycket i odlingskontraktet: »Uppstår av enahanda anledning för odlaren omöjlighet att, innan kampanjen vid fabriken avslutas, leverera betorna enligt uppgjord leveransplan, är odlaren, om bolaget så påfordrar, pliktig leverera betorna samt bolaget, om odlaren så påfordrar, skyldigt mottaga dem, allt vid närmaste i gång varande fabrik, och skall i sådant fall merkostnaden för frakt bestridas av den part, som påfordrat leveransen.»

Ett av betodlarna framfört krav om borttagande eller uppmjukning av de i § 5 i odlingskontraktet intagna bestämmelserna om fraktbetalningen beträffande den vid betleveransen medföljande jorden har bolaget bestämt motsatt sig, varför denna fråga slutligen avskrivits från årets förhandlingar.

Vid förhandlingarna ha betodlarna framställt den anmärkningen, att vid några sockerbruk betorna i fabrikstvätten icke städse undergått tillfredsställande tvättning, vilket medfört att det framräknade procenttalet för sockerhalten blivit för lågt. Då detta enligt odlarnas bestämda uttalande icke vore rätt och kunde medföra, att berörda odlare finge för lågt tillägg för sockerhalten, ha odlarna vid förhandlingarna med styrka krävt att få utföra viss kontroll i fabrikstvätten. Efter ingående och upprepade förhandlingar har bolaget i denna angelägenhet lämnat följande förklaring och medgivande:

»I anledning av under kampanjen 1943 framförda anmärkningar mot arbetet i vissa fabrikstvättar förklarar sig bolagsledningen beredd att vidtaga åtgärder för uppnående av ett tillfredsställande tvättarbete i dessa bruk och att även i övrigt ägna särskild uppmärksamhet åt brukens tvättarbete, vilket icke kunnat undgå att röna påverkan av den under senare år starkt ökade smuthalten hos betorna.

Betodlarnas kontrollant äger tillträde till den lokal, där betorna lämna fabrikstvätten, och hans rapporter om vad där iakttagits komma att allvarligen beaktas.

Där så av kontrollanten begäres, skola tre prov varje dygn tagas av de från tvätten kommande betorna för fastställande av mängden vidhängande jord. Vardera parten berättigas att därutöver begära två kontrollprov. Proven skola tagas på slumpmässigt bestämd tid av ombud för såväl odlarna som bruket. Instruktion, som skall tillse, att provtagningen icke kan påverkas av

parternas representanter, skall utarbetas av bolaget och Sveriges betodlares centralförening gemensamt.»

Betodlarna ha förklarat sig kunna för sin del godtaga vad bolaget sålunda utlovat.

I övrigt och alltså beträffande här ej särskilt nämnda frågor förutsattes, att de år 1943 gällande betodlingsvillkoren bibehållas oförändrade.

Slutligen må nämnas, att under tiden för pågående förhandlingar har från Gotland framförts frågan om särskilda åtgärder för uppehållande av den gotländska sockerbetsodlingen. Sålunda har Gotlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott i skrivelse den 21 januari 1944 till statens livsmedelskommission (produktionsavdelningen) — med överlämnande av en framställning i ämnet från Gotlands betodlareförening u. p. a. — fäst uppmärksamheten på nedgången i betarealen å Gotland samt hemställt, att kommissionen ville vidtaga åtgärder i och för underlättande av den för Gotland och folkförsörjningen betydelsefulla sockerbetsodlingen. Avskrifter av dessa inlagor ha överlämnats till nämnderna, varjämte representanter för Gotlands läns hushållningssällskap och Gotlands betodlareförening inför nämnderna närmare utvecklat frågan samt därvid ifrågasatt, att särskilda pristillägg skulle vid vissa låga hektarskördar utgå till betodlare på Gotland. Ytterligare ha ombud för såväl Gotlands som Ölands betodlare inför nämnderna betonat, att, sedan kollektivavtalet om betarbetet från och med i år även skall omfatta dessa öar, driftskostnaderna för den gotländska och öländska betodlingen därigenom fördyrades, i de fall där lejd arbetskraft användes, vilket enligt dessa ombud motiverade, att någon compensation härför gäves dessa odlare. Vid förhandlingarna med styrelsen för Sveriges betodlares centralförening har denna styrelse ansett, att med hänsyn till odlare inom vissa andra distrikt varken någon särskild prisgaranti vid låga hektarskördar eller annan differentiering av betpriset kunde tillrådas. Även nämnderna anse, att man med hänsyn bland annat till konsekvenserna och svårigheten att avgöra vilka odlare eller grupper av odlare, som skulle tilldelas dylik förmån, måste ställa sig avvisande till ifrågavarande tanke. Däremot vilja nämnderna i så måtto beakta läget å Gotland och Öland, att nämnderna tillstyrka, att till odlare på dessa öar lämnas den särskilda förmånen av en extra tilldelning av 200 kilogram superfosfat per hektar innevarande år odlade betor, varjämte antecknades, att livsmedelskommissionen nu medgivit, att till de odlare på Gotland (och i nordvästra Skåne), vilka till följd av otjänlig väderlek och brist på arbetskraft hösten 1942 icke voro i tillfälle leverera sina betor till i gång varande fabrik, nu finge utgivas tillägg för högre sockerhalt än 16 procent jämte fraktbidrag enligt kontrakten. I detta sammanhang vilja nämnderna vidare överlämna ifrågavarande inlagor, för den händelse Kungl. Maj:t med hänsyn till de på ön Gotland rådande särskilda förhållandena eller där under senare år förekommande missväxt skulle finna anledning att i särskild ordning lämna det gotländska jordbruket något extra stöd.

I fråga om den hittillsvarande statsregleringens bibehållande samt beträffande förhandlingarna med Svenska sockerfabriksaktiebolaget har i skrivelsen anförts följande.

Sockerbolagets verksamhet i vad avser tillverkning och försäljning av socker och vissa dess biprodukter samt statens förhållande härtill har för de fem verksamhetsåren 1939/40—1943/44 reglerats genom av riksdagen godkända kontrakt mellan staten och bolaget, innebärande bland annat, att staten enligt vissa regler svarar för täckning av bolagets kostnader för sockrets och

vissa dess biprodukters tillverkning och försäljning inklusive visst vinstbellopp (kapitalränta), mot det att bolaget är redovisningsskyldigt för sina inkomster å samma rörelse. Det för närvarande gällande kontraktet, avseende verksamhetsåret 1943/44 och med giltighet t. o. m. den 31 juli 1944, innebär i förhållande till tidigare kontrakt den skillnaden, att bolaget, i stället för direkt kostnadsgaranti, för en serie av utgiftsposter (skatter, underhåll, avskrivningar, löner, omkostnader, förbrukningsartiklar, försäkringar m. m. samt kapitalräntor — tillsammans benämnda »den låsta kostnadsposten») i stället tillerkännes ett fixerat belopp per kilogram framställt råsocker, varigenom bland annat kontrollarbetet minskats. Viss regel finnes given i syfte att vid väsentligt ändrade förhållanden jämkning skall få ske av den låsta postens belopp.

Vid förhandlingarna förra året liksom tidigare har särskild uppmärksamhet ägnats den principiella frågan, om det gällande systemet borde i huvudsak bibehållas, eller om detta system borde ersättas med annan anordning. Efter ingående överväganden i denna fråga uttalade nämnderna i fjol i sin skrivelse i ämnet den 17 mars 1943, att det hittills tillämpade regleringssystemet borde med vissa särskilt angivna jämkningar bibehållas även för året 1943/44.

Under åberopande av vad till stöd för denna ståndpunkt i fjol anfördes samt då ingen anledning framkommit att nu övergå till annat system, vilja nämnderna nu förorda, att det hittills gällande regleringssystemet i allt väsentligt bibehålles även för året 1944/45.

Beträffande den s. k. låsta kostnadsposten för avskrivningar m. m. har i skrivelsen yttrats.

Vid årets förhandlingar med sockerbolaget har särskilt ingående behandlats den s. k. låsta kostnadsposten. Man har därvid enat sig om, att denna liksom i fjol skall omfatta: avskrivningar, underhåll, skatter, visst mindre belopp till bolagsstyrelsens fria disposition, avlöningar, pensioner, förbrukningsartiklar, omkostnader, körsel, vagnshyra, betfrö, försäkringar samt förräntning av bolagets eget kapital (vinst). Utanför den låsta posten skall alltså liksom i år ligga sådana, på förhand mera svårfixerade poster som betkostnader, bränsleutgifter, emballage, frakter m. m.

Beträffande det belopp, som bolaget skulle få tillgodoräkna sig för täckande av de i den låsta posten ingående olika utgifterna, fastställdes detta för nu löpande verksamhetsår till 17,22 öre per kilogram råsocker. I nämndernas fjolårsskrivelse (se prop. nr 188/1943, s. 31—33) har ingående redogjorts för de beräkningar och förhandlingar, som lågo till grund för bestämmandet av sagda belopp. För att få möjligast säkra underlag för bedömande av skäligheten och riktigheten av motsvarande belopp för året 1944/45 begärde nämnderna, omedelbart sedan de erhållit Kungl. Maj:ts uppdrag rörande nu förevarande utredning, att sockerbolaget måtte upprätta dels på basis av 1943 års råsockerkampanj och i övrigt kända eller antagliga omständigheter grundade bokslutsberäkningar och kalkyler för verksamhetsåret 1943/44, innehållande jämväl post för post jämförelser med bokslutet för 1942/43 och med siffrorna i vissa tidigare uppgjorda kalkyler, dels även möjligast säkra detaljberäkningar rörande det antagliga belopp, vartill en var i den låsta kostnadsposten ingående särpost kan tänkas komma att uppgå under verksamhetsåret 1944/45. Nämnderna ha tagit del av ifrågavarande utredningar samt jämväl av åtskilliga inom statens sockernämnd verkställda utredningar rörande sockerbolagets tillverkningskostnader och andra ekonomiska förhållanden.

Rörande innebörden av den av bolaget för verksamhetsåret 1944/45 gjorda kalkylen i vad den avser den s. k. låsta posten hänvisas till följande tablå, däri till jämförelse även intagits vissa uppgifter, som legat till grund för i ämnet nu gällande uppgörelse.

	Enligt bokslutet 1942/43	I slutuppgörelsen i föl beräknat för 1943/44	Enligt sockerbolagets kalkyl i januari 1944	
			för 1943/44	för 1944/45
Underhåll.....	4 778 000	11 783 000	5 800 000	5 600 000
Avskrivningar.....	5 540 000		7 107 000	6 600 000
Skatter	3 000 000	3 000 000	3 540 000	3 000 000
Till fri disposition.....	300 000	300 000	300 000	300 000
Avlöningar	18 679 000	18 348 000	19 456 000	18 546 000
Pensioner	1 250 000	1 260 000	1 242 000	1 242 000
Förbrukningsartiklar.....	2 115 000	2 235 000	2 330 000	2 266 000
Omkostnader	2 565 000	1 917 000	2 199 000	2 100 000
Körsel	686 000	480 000	485 000	450 000
Vagnshyra	58 000	65 000	65 000	65 000
Betfrö	2 029 000	2 064 000	2 174 000	2 230 000
Försäkringar	1 271 000	1 286 000	1 291 000	1 260 000
Bolagets kapitalränta	4 100 000	4 100 000	4 100 000	4 100 000
Tillhopa	46 371 000	46 838 000	50 089 000	47 759 000
Kvantitet tillverkat råsocker (ton)	264 057	272 000	290 880	272 000
Öre per kg råsocker	17.56	17.22	17.22	17.56

Vad angår förestående uppställning må först observeras, att till följd av god hektarskörd råsockertillverkningen 1943 rätt väsentligt översteg den vid uppgörelsen såsom normal och sannolik uppskattade mängden av 272 000 ton råsocker. Genom att råsockermängden i stället steg till i runt tal 291 000 ton erhöill bolaget till följd av regeln om den s. k. låsta posten för alla de hithörande posterna i runt tal 50 100 000 kronor i stället för beräknade cirka 46 800 000 kronor. Visserligen medförde den högre tillverkningsmängden ökade kostnader, bland annat drygt 1 000 000 kronor i ökade löneomkostnader, men tack vare den större råsockermängden beräknar bolaget få möjlighet att till underhåll av fabriker och maskiner samt till avskrivningar å fabriker och maskiner (särskilt till bortskrivande av krigsmerkostnader å nyanläggningar) använda ungefär 1 100 000 kronor mer än som beräknades vid uppgörelsen samt till erläggande av skatter cirka 500 000 kronor utöver den beräknade posten å 3 000 000 kronor.

I avseende å bolagets ovan i tablåns sista kolumn intagna kalkyl rörande de för 1944/45 antagliga kostnaderna har bolaget anført bland annat följande. Underhållet har beräknats på sätt tidigare skett, och beloppet härför vore nödvändigt för hållande av fabriker och maskiner i erforderligt och gott skick. Beträffande avskrivningar kunde de tabellenliga dylika för nästa år uppskattas till 5 300 000 kronor, inklusive utrangeringar. Nyanskaffningarna för 1944/45 beräknades till i runt tal 5 000 000 kronor, av vilket belopp ungefär 35 procent kunna anses innebära av krigstiden föranledda fördyrade kostnader. Bolaget har hemställt, att 75 procent av sagda krigsmerkostnad (1 750 000 kronor) å nyanläggningar eller alltså i runt tal 1 300 000 kronor finge medgivas såsom av krigsförhållandena och dyrtiden påkallade extra avskrivningar. Beträffande avlöningar har bolaget, under förmålan att löne-

förhandlingar med arbetarna komme att upptagas innevarande vår, meddelat, att bolaget i kalkylen räknat med oförändrade arbetslöner och nu gällande indextillägg. Bolaget har vidare upplyst, bland annat, att frågan om viss förbättrad pensionering av tjänstemän, förmän m. fl. vore aktuell, medförande en antaglig ytterligare kostnadsstegring av cirka 150 000 kronor per år. Av olika anledningar hade det varit ogörligt för bolaget att kunna hålla omkostnadsposten inom förut beräknad ram, varför bolaget uppräknat denna post från i fjol beräknade cirka 1 900 000 till nu 2 100 000 kronor. Utgifterna för betfröet hade uppräknats med hänsyn till, att fröodlarna numera tillerkänts högre pris än tidigare. Beträffande den antagliga råsockermängden hade bolaget använt den vid samtliga uppgörelser åren 1941, 1942 och 1943 angivna eller 272 000 ton, ehuru denna myckenhet under rådande osäkra förhållanden såväl beträffande betareal som hektarutbyte och sockerhalt syntes bolaget vara väl hög att godtaga såsom antagligt medeltal. Med utgångspunkt från de sålunda nu gjorda beräkningarna, har bolaget framräknat talet 17,56 öre per kilogram råsocker såsom skäligt belopp för den s. k. låsta posten i avtalet för året 1944/45, därvid bolaget dock ej tagit hänsyn till den väntade kostnadsstegringen till följd av eventuellt ändrade pensionsbestämmelser m. m.

Från nämndernas sida ha vissa erinringar framställts mot bolagets ifrågasvarande beräkningar. I de senaste uppgörelserna mellan staten och bolaget har man ej medgivit extra avskrivningar till följd av krigsmerkostnader till större andel än 50 procent av dessa kostnader, till följd varav det av bolaget äskade avskrivningsbeloppet borde sänkas med cirka 400 000 kronor. Någon förhöjning av omkostnadsbeloppet borde ej medgivas, vilket skulle innebära en ytterligare besparing av cirka 200 000 kronor. Härigenom skulle de kalkylerade kostnaderna nedgå med cirka 600 000 kronor eller — om hänsyn å andra sidan toges till frågan om ändrade pensionsbestämmelser — åtminstone med cirka 450 000 kronor. Dessutom hade från nämndernas sida understrukits, att 272 000 ton visst icke syntes vara en hög siffra för den antagliga råsockerkvantiteten, tvärtom kunde flera omständigheter anföras, som talade för att denna siffra borde något höjas. Sålunda hade råsockerkvantiteten de tre senaste åren uppgått till respektive 308 000 ton, 264 000 ton och 291 000 ton eller i medeltal ungefär 287 000 ton, låt vara att betarealen såväl 1941 som 1942 varit så hög som 53 400 respektive 53 300 hektar. Även om bolaget kunnat med fog anföras omständigheter, som pekade i riktning mot viss stegring i summan för de i den låsta posten ingående kostnaderna, ha nämnderna ansett det vara uteslutet att under rådande förhållanden tillstyrka höjning av det nu gällande beloppet av 17,22 öre per kilogram råsocker.

Socketbolaget har efter ytterligare förhandlingar förklarat sig kunna uppgörelsevis godtaga ett bibehållande av sagda belopp, under förutsättning att uppgörelse i övrigt ernåddes samt under den bestämda förutsättningen att en tillräcklig betodling kunde påräknas. Bolaget har därvid med styrka betonat, att bolaget beträffande råsockerkvantiteten — vilken ju vore av avgörande betydelse för att regeln om den låsta posten skulle kunna erfordra ett belopp — löpte dubbla risker, ty dels kunde utbytet till följd av låg hektarskörd och låg sockerhalt bli nedsatt per hektar och dels stode det ju ännu i vida fältet, vilken areal som bleve tecknad och odlad. I sistnämnda hänseende ansåge sig bolaget behöva erhålla vissa garantier för att betarealen åtminstone icke begränsades nedåt genom direkta åtgärder från odlarorganisationens sida.

Sedan förhandlingarna med betodlarna om betarealen och övriga betodlingsvillkor avslutats på sätt förut angivits, har socketbolaget funnit för sin del förutsättningar vara för handen för bibehållande av ovan angivna belopp av 17,22 öre per kilogram råsocker för den s. k. låsta posten.

Liksom i fjol har bestämmelsen om den låsta posten, då det här gäller ingående av ett avtal med avslutning först om cirka $1\frac{1}{2}$ år framåt i tiden, kompletterats med ett stadgande om möjlighet för vardera parten att vid väsentligt ändrade förhållanden påkalla förhandlingar om jämkning av den låsta postens belopp.

Angående vissa andra i kontraktet med sockerbolaget ingående, nu avhandlade frågor har i skrivelsen anförts följande.

Vid förhandlingarna med sockerbolaget har givetvis de spörsmål även behandlats, som på grund av krav från odlarna förevarit i avseende å betodlingskontrakten, och har bolaget därvid i bolaget berörande angelägenhet biträtt de träffade uppgörelserna, därvid bolaget dock förutsatt, att en tillräcklig betareal erhöles.

I övrigt har vid förhandlingarna med bolaget allenast ytterligare två spörsmål av betydelse tilldragit sig större uppmärksamhet nämligen frågorna om utgående melasslager och om de s. k. rekonstruktionsfonderna för vissa förnödenheter.

Beträffande melassfrågan har sockerbolaget redan tidigare hos statens sockernämnd gjort framställning om rätt att till betryggande lagervärden få i avtalsförhållanden mellan staten och bolaget nedskriva utgående lager av melass. Därvid har bolaget framhållit, att bolagets lager av melass vid årsslutet den 31 juli 1943 på grund av folkhushållningsmyndigheternas åtgärder vore ovanligt stort. Medan bolaget tidigare vid bokslutstillfällen plägat innehava allenast ett obetydligt melasslager, hade bolaget vid nyss sagda tidpunkt ett mycket stort melasslager, och om enahanda förhållande skulle råda vid utgången av avtalet med staten, riskerade bolaget att åsamkas betydande förluster, om icke överskottslagret vore nedskrivet till betryggande värden. På begäran av sockernämnden hade bolaget i bokslutet 1942/43 med staten transitoriskt upptagit sagda överskottslager till det för året gällande försäljningspriset — 16 öre per kilogram — men påyrkade, att nämnden måtte hos Kungl. Maj:t utverka rätt för bolaget att få nedskriva det vid avtalstidens slut förefintliga melasslagret till samma värde, vartill bolaget tidigare haft eventuellt förekommande utgående melasslager bokförda. Med hänsyn till att annan avsättning för dylika överskott kanske icke finnes än export, har bolaget ansett, att lagervärdet ej borde sättas högre än 1,5 öre per kilogram.

Nämnderna ha funnit, att bolagets ifrågavarande krav hade visst sakligt fog för sig. Anledningen till att visst lager upplagts av melass hade varit en önskan från livsmedelskommissionen att äga en foderreserv för det fall, att knapphet skulle uppstå å andra fodermedel och till följd därav fodercellulosa måste tillgripas, därvid melass behövde användas såsom tillsats till fodercellulosa. Sannolikt vore, att mera avsevärda melasslager icke finnes vid den tidpunkt, kontraktet mellan staten och bolaget utlöpte. Skulle emellertid till äventyrs så bliva fallet, har det synts nämnderna motiverat, att sockerbolaget tillförsäkras viss garanti för sådan avsättning av sagda överskottslager, att förlust ej till följd av lageröverskottet tillskyndas bolaget. I detta syfte ha nämnderna framlagt och bolaget godtagit följande förslag. Vid kontraktsårets utgång förefintligt lager av melass skall upptagas i mellanhavandet mellan staten och bolaget till det för kontraktsåret av Kungl. Maj:t fastställda försäljningspriset å melass. Staten garanterar bolaget att till sagda pris få avyttra det lager av melass, som vid kontraktsårets utgång överstiger ett till 2 500 ton beräknat normallager, därvid förutsättes, att avsättningen av sagda överskottslager genom statens försorg så ordnas, att den ej

intränger på bolagets regelmässiga avsättning å den svenska marknaden. — I praktiken torde, om dylikt överskottslager uppstår, detta kunna övertagas t. ex. av Svenska spannmålsaktiebolaget.

Vad angår frågan om de s. k. rekonstruktionsfonderna för olika förnödenheter må erinras, att i gällande kontrakt mellan staten och bolaget finnas i 5 § 2 mom. intagna bestämmelser, huru i mellanhavandet mellan staten och bolaget skall förfaras beträffande värderingar å de utgående lagren av förnödenheter, särskilt för de fall att dessa lager överstiga eller understiga den lagermängd, som bolaget för varje förnödenhet ägde vid början av avtalstiden, d. v. s. den 1 augusti 1939. Hithörande bestämmelser äro på grund av sin natur invecklade och svårkontrollerbara. De ha nödvändiggjort, att i bolagets bokföring för varje förnödenhet — t. o. m. varje enskild grupp av skruvar, remmar, maskindelar av olika slag m. m. — för var och en av bolagets 25 fabriker måst uppläggas specificerade rekonstruktionsfonder, baserade på en i samförstånd mellan bolaget och sockernämnden upprättad detaljerad förråds- och lagerbokföring. Det rör sig här för samtliga fabriker tillhopaslagna om ungefär 50 000 konti, vartill kommer behövligheten att för alla dessa varor bedöma och pröva de riktiga värdena dels vid tidpunkten för det första avtalets ingående, dels vid vart bokslutstillfälle. I syfte att ernå förenkling och besparing i bokförings- och kontrollarbetet har därför vid förhandlingarna diskuterats, huruvida ej en avveckling av hithörande bestämmelser kunde ske. Givetvis böra de behållas för de viktigaste och största förnödenheterna såsom bränsle, emballage och kalksten. Men för olika utensilier och övriga förnödenheter skulle det vara önskvärt, att genom en skäligen avvägd uppgörelse få systemet avvecklat beträffande bestämmelserna såväl i avseende å underskott som överskott i lagren. Det väsentliga synes vara, att driften och statsregleringen vart år får för använda dylika förnödenheter vidkännas en kostnad — varken mer eller mindre — än som motsvarar det för förbrukningsåret gällande dagspriset å den använda förnödenheten. För en avveckling av här åsyftade regler, vilka återfinnas i 5 § 2 mom. andra och tredje styckena i kontraktet mellan staten och bolaget, erfordras emellertid ganska ingående sifferutredningar, vilka icke kunna medhinnas inom den tid, då uppgörelse om nytt kontrakt bör träffas. Därför har vid förhandlingarna förutsatts, att dylika utredningar snarast skola igångsättas, varefter statens sockernämnd torde böra söka träffa en preliminär överenskommelse i ämnet med sockerbolaget. Överenskommelsen torde för statens vidkommande böra slutligt prövas av Kungl. Maj:t.

I enlighet med förestående har inom nämnderna utarbetats ett förslag till kontrakt mellan svenska staten och Svenska sockerfabriksaktiebolaget rörande sockertillverkningen m. m. under tiden den 1 augusti 1944—31 juli 1945 med därtill fogade allmänna uttalanden från förhandlingarna. Bolaget har förklarat sig berett att ingå avtal med staten enligt nämnda kontraktsförslag.

Liksom tidigare är till kontraktet fogat formulär till den förbindelse, en var betodlare har att avgiva angående betarbetarnas löner m. m. I avseende härå må framhållas, att, sedan gällande kollektivavtal nu utsträcks att gälla för hela landet, ej erfordras mera än ett formulär. I detta har införts de ersättningar för sommarskötseln och upptagningen, varom enighet uppnåtts vid årets förhandlingar om nytt kollektivavtal i ämnet. En nyhet är vidare, att i förbindelsen (liksom i kollektivavtalet) ersättningarna hänförs icke blott till sträckfamnar utan även till metersystemet.

Nyssnämnda kontraktsförslags godkännande torde erfordra beslut av riksdagen, som jämväl torde medgiva förlängning, förslagsvis till den 31 januari 1946, av gällande införselmonopol å socker.

Anslag för infriande av statens garanti till Svenska sockerfabriksaktiebolaget.

Som förut framhållits är Svenska sockerfabriksaktiebolaget enligt avtal med svenska staten tillförsäkrat ensamrätt i fråga om införsel av socker mot skyldighet att vid inköp av sockerbetor och försäljning av socker tillämpa vissa angivna priser och bestämmelser. I avtalet stadgas tillika, att bolaget gentemot staten är redovisningsskyldigt för sina samtliga inkomster på grund av tillverkningen och försäljningen av socker och sirap samt vid sockerframställningen erhållna biprodukter. Å andra sidan har staten enligt avtalet åtagit sig att, med viss inskränkning, svara för täckning av bolagets för samma tillverkning och försäljning havda kostnader. Därest vid avtalstidens utgång skulle kvarstå något under statens garanti ingående kostnadsbelopp, varför täckning ej under avtalstiden av bolaget erhållits, skall staten — om annan uppgörelse ej träffas — till bolaget omedelbart vid avtalets utgång utgiva vad sålunda återstår.

I skrivelse den 1 mars 1944 har *statens sockernämnd* anmält, att, såvitt nu kunde bedömas och därest någon ändring icke skedde i sockerpriset, ett belopp av 25 000 000 kronor syntes erforderligt för infriande av statens garanti till Svenska sockerfabriksaktiebolaget för verksamhetsåret den 1 augusti 1943—31 juli 1944. Nämnden har i skrivelsen anfört i huvudsak följande.

Vid införandet enligt beslut av 1940 års riksdag av gällande system för reglering av priser och kostnader för sockertillverkningen förutsattes (prop. nr 189/1940, s. 19), att priserna å socker och sirap borde i princip så avvägas under avtalstiden, att täckning därigenom erhöles för de kostnader för sockrets tillverkning, inklusive viss förräntning av bolagets kapital, som staten i enlighet med gällande avtal med bolaget garanterade. Under de två första avtalsåren, d. v. s. för tiden till och med den 31 juli 1941, tillämpades denna princip i full utsträckning. Under de senaste avtalsåren — från 1941 företogs en ganska avsevärd stegring i avseende å betpriset och vissa andra tillverkningskostnader ha även stigit — har Kungl. Maj:t emellertid — helt visst i syfte att uppskjuta eller förhindra den fördyring av livsmedelskostnaderna, som förhöjda sockerpris skulle innebära — låtit anstå med erforderliga prishöjningar å socker och sirap. Sockernämnden har, i enlighet med sin instruktion, vid upprepade tillfällen och med överlämnande av utredningar i ämnet för Kungl. Maj:t anmält frågan om sockerprisets höjning samt tidigare därvid även framhållit, att ju längre man uppsköte prishöjningen desto större bleve belastningen på statsregleringen. Under det allra senaste året, då prisstopp gällt, har nämnden utgått från, att Kungl. Maj:t icke önskade någon höjning av priserna å socker och sirap. Nämnden har i stället hos Kungl. Maj:t anmält frågan om anvisande av erforderliga anslag för infriandet av statens garanti.

Sålunda ifrågasatte sockernämnden i utlåtande den 3 december 1942, att, därest Kungl. Maj:t i dåvarande situation ej ville höja sockerpriset, särskilt anslag måtte anvisas för ändamålet. Nämnden beräknade det erforderliga anslaget till 19 500 000 kronor, därav i runt tal 2 500 000 kronor utgörande statens skuld till bolaget vid utgången av avtalsåret 1941/42 samt cirka 17 000 000 kronor utgörande det enligt upprättade kalkyler approximativt

beräknade underskottet för avtalsåret 1942/43. Nämnden betonade i sitt yttrande den 3 december 1942, att kalkylen vore approximativ, och att med säkerhet ej då kunde angivas, huru utgifter och inkomster komme att gestalta sig under det räkenskapsår, som utginge den 31 juli 1943.

På grundval av nämndens nyssnämnda utlåtande föreslog Kungl. Maj:t i propositionen 163 bil. 5, att 1943 års riksdag måtte till kostnader i samband med sockerregleringen å tilläggsstat för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av 19 500 000 kronor. I skrivelse nr 244 biföll riksdagen propositionen.

Med anledning av vad i ärendet uttalades av jordbruksutskottet (utlåtande 1943: nr 31 punkt 1), framlade sockernämnden i skrivelse den 8 juni 1943 till chefen för jordbruksdepartementet uträkningar i avseende å effekten för statsregleringen av vissa ändringar i priserna å socker och sirap. Vidare gjorde nämnden i skrivelse den 12 augusti 1943 hemställan, att Kungl. Maj:t, i avbidan på senare närmare utredning, måtte i budgetberäkningen preliminärt uppföra å tilläggsstat för 1943/44 eller å riksstaten för 1944/45 ett anslag, som, såvitt då kunde bedömas och därest ingen ändring skedde i sockerpriset, syntes kunna uppskattas till 21 000 000 kronor för infriande den 31 juli 1944 av statens garanti till sockerbolaget.

Sedan det numera föreligger något större möjligheter att uppskatta den antagliga ställningen i förhållandet mellan staten och sockerbolaget den 31 juli 1944 får sockernämnden härmed framlägga närmare och ny beräkning av det erforderliga anslagsbeloppet.

Sockerbolagets bokslut för verksamhetsåret 1 augusti 1942—31 juli 1943 utvisar en bolagets fordran på staten å 2 093 449 kronor 72 öre per den 31 juli 1943. Detta innebär, att det av sockernämnden i december 1942 uppskattade underskottet för året 1942/43 i verkligheten blivit cirka 2 000 000 kronor större eller i runt tal 19 000 000 i stället för 17 000 000 kronor. Orsaken härtill är, att följande kostnadsposter tidigare beräknats något för lågt, nämligen löner, bränslekostnader — vilka stegrats på grund av de importerade kolens lägre bränslevärde och genom ökad användning av ved och torv —, frakterna, vilka starkt ökat genom en förskjutning i transporter för syltningsperioden, omkostnader, vilka ökat på grund av omläggningar i lagerbokföringen, ianspråktagande av tidigare beviljat anslag för jordundersökningar m. m., varjämte inkomsterna av inom sockerregleringen fallande biprodukter blivit lägre än tidigare beräknats. Å andra sidan har raffinadförsäljningen under året ökats, varigenom det slutliga underskottet nedbringats. Förut angivna belopp för statens återstående skuld till sockerbolaget den 31 juli 1943 — 2 093 449 kronor 72 öre — har emellertid i så måtto minskat, att nämndens granskning av bolagets kostnader föranlett återföring staten till godo av vissa belopp, vilket, sedan granskningen slutförts torde leda till, att sagda underskott den 31 juli 1943 kan angivas till högst 2 000 000 kronor.

Vad angår det nu löpande avtalsåret, alltså tiden 1 augusti 1943—31 juli 1944, har underskottet såsom förut nämnts tidigare beräknats komma att utgöra cirka 20 000 000 kronor. Givetvis var denna uppskattning ytterst approximativ, baserad som den var på en kalkyl, uppgjord i maj 1943, alltså innan ännu betproduktion och sockertillverkning kunde bedömas. Sedan betkampanjen avslutats, betredovisning föreligger och årets råsockertillverkning kan överblickas, har inom sockerbolaget en ny kalkyl upprättats, vilken utvisar delvis andra siffror än den i maj 1943 uppgjorda. De största skilligheterna företer utfallet av årets betproduktion. Till grund för den tidigare kalkylen låg en betareal å cirka 48 500 har, skörd per hektar 34 000 kg, inköpt betmängd 1 650 000 ton och en sockerhalt å 18 procent. De faktiska

siffrorna blevo resp. 50 335 — 37 117 — 1 868 260 — 17,10. Betkostnaderna frånsett täckningskostnader ökades härigenom med cirka 6 300 000 kronor. Genom den ökade betskörden stegrades råsockertillverkningen från beräknade 272 000 ton till cirka 291 000 ton, vilket, då det bolaget i gällande avtal tillerkända beloppet för täckande av vissa kostnader utgår med 17,22 öre per kg tillverkat råsocker, innebär en fördyring med cirka 3 250 000 kronor. Vidare synas tillverkningskostnaderna i övrigt under året komma att ökas med cirka 1 400 000 kronor, huvudsakligen beroende på ökade kostnader för bränsle, emballage, frakter och räntor. Å andra sidan beräknas resultatet av sockerrörelsen på grund av ökad raffinadförsäljning och lagerrörelser komma att förbättras under året med cirka 9 200 000 kronor. Såsom resultat av de här angivna förändringarna i sockerrörelsens kostnader och intäkter under verksamhetsåret 1943/44 skulle, såvitt nu kan bedömas, framkomma ett totalt underskott, för innevarande verksamhetsår å 22 600 000 kronor mot tidigare beräknade cirka 20 000 000 kronor. Med inräknande av det från verksamhetsåret 1942/43 kvarstående skuldbeloppet cirka 2 000 000 kronor skulle sålunda statens skuld till sockerbolaget den 31 juli 1944 sammanlagt kunna uppskattas till 24 600 000 kronor eller avrundat 25 000 000 kronor.

Under en följd av år ha statsmakterna genom avtal med såväl sockerindustrien som betodlarna reglerat sockernäringen i landet. Huvudprincipen för regleringen har varit, att staten enligt vissa bestämmelser tillförsäkrat Svenska sockerfabriksaktiebolaget ensamrätt till import av socker mot det att bolaget åtagit sig att inbjuda till teckning av kontrakt om sockerbetsodling i enlighet med av staten godkända grunder samt att bolaget förbundit sig att ej låta odlare ingå betodlingskontrakt med det bestämda betpriset med mindre odlaren avlämnat förbindelse angående betarbetarlönerna. Sedan fyra år tillbaka garanterar staten därjämte bolaget täckning av de med sockertillverkningen förbundna kostnaderna, viss förräntning av bolagets eget kapital däri inberäknad, mot det att bolaget är redovisningsskyldigt för sina på grund av sockertillverkningen erhållna inkomster. I huvudsak synas även för nästa tillverkningsår samma principer som hittills tillämpats böra gälla för sockernäringens reglering. Ett avtal mellan staten och sockerbolaget rörande sockerproduktionen bör alltså även i år genomföras. Det härutinnan framlagda förslaget (*bilaga 1*) torde kunna godtagas.

Efter förhandlingar angående sockerbetsodlingen har uppgörelse rörande betpriset kommit till stånd av det innehåll, att grundpriset för 1944 års odling skall bli detsamma som för 1943 års odling eller 4 kronor 50 öre för 100 kilogram sockerbetor med 16 procent sockerhalt. Reglering av priset efter sockerhalt skall ske enligt tidigare tillämpade grunder. På hemställan av betodlarnas centralförening kan — liksom bestämdes i fjol — framdeles omprövning genom skiljemannaförfarande få ske, huruvida höjning av betpriset kan anses motiverad med hänsyn till sådan stegring av kostnaderna för produktionen av betor, som innebär att förutsättningarna för det avtalade priset i någon mera betydande mån förändrats. Skulle svårigheter uppkomma för betodlarna att få arbetare för skötseln av betodlingarna, böra statsmakterna vidtaga åtgärder för anskaffande av erforderlig arbetskraft.

Bestämmelserna rörande betarbetarlönerna i den förbindelse, som bet-

Departement-
chefen.

odlarna skola avlämna till sockernämnden, böra ansluta sig till motsvarande bestämmelser i det för året gällande kollektivavtalet. Enligt förbindelsen, som skall gälla för landet i dess helhet, bör för sommarskötseln utgå ersättning enligt följande grundpris: för första hackningen 25 öre, för gallringen 79 öre, för hackningen närmast efter gallringen 42 öre samt för varje av arbetsgivaren påfordrad annan hackning 23 öre, allt för 100 sträckfamnar; dock att, därest ingen hackning sker före gallringen, priset för den senare höjes till 96 öre för 100 sträckfamnar. Motsvarande ersättningar per 1 000 meter skola utgöra 1 krona 40 öre, 4 kronor 43 öre, 2 kronor 36 öre, 1 krona 29 öre och 5 kronor 39 öre. Arbetarna skola garanteras utförande av minst tre arbetsmoment vid sommarskötseln av sockerbetor. Därest allenast gallring utan föregående hackning och hackning närmast efter gallring förekomma, räknas det förra arbetsmomentet som två och betalas med 101 öre för 100 sträckfamnar eller 5 kronor 67 öre per 1 000 meter. Nu nämnda siffror äro grundpris, var till på grund av plantantalet tillägg eller avdrag utgår enligt vissa bestämmelser. Om jorden — å fältet i sin helhet eller delar därav — är avsevärt bemängd med svårare ogräs, kan grundpriset höjas med 30 procent. För upptagning, innefattande att betorna skola omsorgsfullt avblastas, väl rengöras från jord och smårötter och samlas i högar på förut väl rengjord plats samt högarnas täckande med blast, skall utgå ackord per 400 sträckfamnar med minst: för arbete verkställt före den 25 oktober 6 kronor 80 öre, för arbete verkställt fr. o. m. den 25 oktober t. o. m. den 9 november 7 kronor 35 öre samt för arbete verkställt fr. o. m. den 10 november 8 kronor 65 öre. Motsvarande ersättningar per 1 000 meter skola utgöra 9 kronor 54 öre, 10 kronor 31 öre och 12 kronor 14 öre. Beträffande arbetare, som fullgjort åtaget arbete, skall dock totalersättningen alltid utgöra minst 7 kronor 35 öre per 400 sträckfamnar eller 10 kronor 31 öre per 1 000 meter. Till arbetare, som i enlighet med förenämnda föreskrifter antingen utfört åtaget arbete med upptagning av sockerbetor å överenskommen areal, dock minst 3 200 sträckfamnar (5 500 meter), eller — där uppgörelse om viss areal ej föreligger — upptagit minst samma areal, skall för verkställt upptagningsarbete, utöver ackordet, utgå en särskild ersättning (kvantitetstillägg). För varje fullt 1 000-tal kilogram per hektar, varmed skörden å egendomen överstiger 28 000 kilogram avräknade sockerbetor per hektar, utgår kvantitetstillägget med 8 öre per 400 sträckfamnar eller 11,2 öre per 1 000 meter. Stadgandet om kvantitetstillägg får ej utgöra hinder för att, där så tidigare plägat ske, en sådan bestämmelse upptages, att en förutsättning för dylikt tillägg skall vara, att betorna icke hålla mer än viss angiven smutsprocent.

Liksom tidigare torde böra uttagas en betodlaravgift. Med hänsyn till betodlarnas framställning därom synes avgiften böra höjas från 3 kronor 50 öre till 4 kronor för varje uppmätt hektar av odlarnas sockerbetsodling. Avgiften torde böra användas för i huvudsak samma ändamål som för närvarande.

Beträffande det närmare innehållet i förbindelsen utöver vad nu berörts får jag hänvisa till vid statsrådsprotokollet fogad *bilaga 2*.

Enligt tillämpad praxis ha sockerbetsodlare ägt att till nedsatt pris uttaga viss kvantitet melass från sockerbolaget för utfodring å egna brukningsdelar. Före 1941 uppgick den mängd melass, som betodlarna fingo uttaga, till två fat eller omkring 500 kilogram per hektar odlade sockerbetor. Med hänsyn till behovet av melass vid foderförsörjningen inom landet i dess helhet har kvantiteten de senare åren bestämts till ett fat motsvarande cirka 250 kilogram per hektar odlade sockerbetor. Å denna kvantitet erhöles betodlarna en rabatt, som kompenserade dem för den minskning i tilldelning av melass, som skett efter 1940. För år 1944 böra betodlarna tilldelas antingen ett fat melass om cirka 250 kilogram per hektar odlade sockerbetor med dubbel rabatt — d. v. s. nedsättning med 7 öre per kilogram beträffande före den 1 december uttagen kvantitet och med 5 öre per kilogram för därefter uttagen kvantitet — eller, om tillgången det medgiver, två fat melass per hektar med enkel rabatt å varje fat.

Såsom i nämndernas och kommissionens skrivelse framhållits torde, under förutsättning att odling på de av myndigheterna erbjudna villkoren kommer till stånd, fjolårets kvantiteter kvävegödselmedel böra bibehållas, dock att under år 1944 synes kunna lämnas endast 150 kilogram chilesalpeter, medan i stället tilldelningen av kalksalpeter i motsvarande grad ökas till likaledes 150 kilogram, allt per hektar.

Vad i nämndernas och kommissionens skrivelse anförts rörande vissa specialbestämmelser i odlingskontrakten ävensom rörande andra förutsättningar för uppgörelsen om betpriset föranleder ej erinran från min sida.

Härefter torde jag få till behandling upptaga frågan om nytt avtal mellan staten och sockerbolaget. Enligt det gällande avtalet omfattar statens kostnadsgaranti ej avskrivningar, underhåll, skatter, visst mindre belopp till bolagsstyrelsens fria disposition, avlöningar, pensioner, förbrukningsartiklar, omkostnader, körsel, vagnshyra, betfrö, försäkringar samt förräntning av bolagets eget kapital (vinst), utan bolaget får för täckande av dessa poster tillgodoräkna sig ett belopp av 17,22 öre per kilogram tillverkat råsocker. I myndigheternas skrivelse har föreslagits att den s. k. låsta kostnadsposten skulle bibehållas vid 17,22 öre, som bolaget godtagit. Även jag finner mig kunna godtaga detta belopp såsom skäligt. Rörande de olika omständigheter, som kommit i betraktande vid bestämmande av beloppet, tillåter jag mig hänvisa till vad i nämndernas och kommissionens skrivelse härutinnan anförts.

Med hänsyn till ovissheten i det nuvarande läget synes emellertid såsom i skrivelsen föreslagits böra i avtalet mellan staten och bolaget, liksom i nu gällande avtal, intagas en bestämmelse, som möjliggör ändringar i fråga om nyssberörda belopp av 17,22 öre. Sålunda torde böra stadgas att — därest under tiden den 1 augusti 1944—31 juli 1945 sådan ändring inträder i pris eller lönehänseende, att en mera väsentlig stegring eller nedgång inträder i summan av de i den låsta posten ingående kostnaderna — förhandlingar efter anfordran av någondera parten skola upptagas mellan dem i syfte att astadkomma skälig jämkning i nyssnämnda belopp. Det har förutsatts, att

vid förhandlingar rörande jämkning, som här avses, staten skall företrädas av sitt kontrollorgan. Dock skall fråga om fastställande av ändring i beloppet 17,22 öre underställas Kungl. Maj:t, som bör äga att utan riksdagens hörande fatta beslut i frågan.

De av livsmedelskommissionen och nämnderna föreslagna ändringarna i avtalet anser jag mig kunna tillstyrka. Vid kontraktsårets utgång befintligt lager av melass skall sålunda upptagas i mellanhavandet mellan staten och bolaget till det för kontraktsåret av Kungl. Maj:t fastställda försäljningspriset å melass. Staten bör därvid garantera bolaget att till sagda pris få avyttra det lager av melass, som vid kontraktsårets utgång överstiger ett till 2 500 ton beräknat normallager, därvid förutsättes, att avsättningen av sagda överskottslager genom statens försorg så ordnas, att den ej intränger på bolagets regelmässiga avsättning å den svenska marknaden. Vidare bör på sätt myndigheterna yttrat om de s. k. rekonstruktionsfonderna i avtalet angivas, att efter erforderliga utredningar överenskommelse må kunna träffas mellan parterna om viss avveckling redan under kontraktstiden om bestämmelserna rörande nämnda fonder.

I anslutning till det anförda har utarbetats ett förslag till kontrakt mellan staten och Svenska sockerfabriksaktiebolaget rörande sockertillverkningen m. m. under tiden den 1 augusti 1944—31 juli 1945 med därtill fogade allmänna uttalanden från förhandlingarna. Förslaget ansluter sig i det väsentliga till nu gällande kontrakt. I enlighet med det förut anförda ha ändringar vidtagits, som avse 5 § i gällande kontrakt. I övrigt tillåter jag mig hänvisa till kontraktsförslagets lydelse, som ej synes tarva ytterligare motivering.

Det nu ifrågasatta avtalet synes lämpligen i huvudsak böra gälla under tiden den 1 augusti 1944—31 juli 1945. Såsom framgår av avtalets innehåll komma emellertid vissa av bestämmelserna även att få giltighet efter sistnämnda tid.

Grunderna för avtalet böra underställas riksdagen. Med hänsyn till rådande ovissa förhållanden kan den situationen möjligen inträffa, att under avtalstiden vissa ändringar i de avtalade bestämmelserna kunna bli nödvändiga. Jag förutsätter, att den omständigheten att avtalsgrunderna prövats av riksdagen ej skall utgöra hinder för Kungl. Maj:t att, därest så av väsentligt ändrade förhållanden påkallas, med berörda parter överenskomma om av dylika omständigheter motiverade jämkningar i kontraktet ävensom eljest företaga de mindre jämkningar, som kunna finnas påkallade.

Vidare förutsättes, att riksdagen fattar beslut, att för tiden från den 31 januari 1945, då nu gällande importmonopol utgår, till och med viss framtida tidpunkt rätt att till riket införa socker icke skall tillkomma annan än staten eller den, åt vilken Kungl. Maj:t överlåter sådan rätt. Meddelande av erforderliga närmare föreskrifter torde få ankomma på Kungl. Maj:t. Det bör givetvis iakttagas, att importrätten lämnas fri beträffande de i 1 § andra och tredje styckena av kontraktet avsedda fall. Beträffande den tidpunkt, då införselmonopolet skall utlöpa, är att märka, att, ehuru avtalet med bolaget

är avsett att utgå den 31 juli 1945, det med hänsyn till statens garanti rörande bolagets vid sagda dag förefintliga sockerlager synes nödvändigt, att riksdagens beslut om införselmonopolet får den innebörd, att Kungl. Maj:t har möjlighet att utsträcka giltighetstiden för detsamma intill dess garantien infriats genom lagrets försäljning, vilket kan antagas ha skett vid ingången av februari månad 1946.

Såsom framgår av vad sockernämnden uppgivit har för sockerbolaget i anledning av sockerregleringen uppstått en förlust, som för tiden intill utgången av löpande avtalsår beräknats komma att uppgå till omkring 25 000 000 kronor. Enligt avtalet med bolaget är staten skyldig att täcka denna förlust. Då en höjning av sockerpriset för närvarande med hänsyn till den tillämpade prispolitiken torde böra undvikas och då anledning saknas att uppskjuta regleringen av förlusten, synes såsom sockernämnden ifrågasatt medel böra anvisas för täckande av denna. För ändamålet bör därför å tilläggsstat till riksstaten för löpande budgetår äskas ett reservationsanslag av 25 000 000 kronor.

Storleken av den slutliga förlusten på sockerprisregleringen under krigsåren blir tydligen beroende på om man framdeles vid nedgång i betpriset och andra tillverkningskostnader låter sockerpriset sjunka i samma takt eller i långsammare tempo än som skulle motiveras av kostnadsminskningen. För utnyttjande av möjligheten till utjämning av vinster och förluster över en längre period saknar det uppenbarligen betydelse, om en partiell reglering sker nu eller om förlusten tills vidare balanseras i bolagets räkenskaper.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

1) besluta, att för tiden från och med den 1 februari 1945 till och med dag, som Kungl. Maj:t bestämmer, dock senast den 31 januari 1946, rätt att till riket införa socker (tulltaxenummer 119 och 120) med av Kungl. Maj:t stadgade undantag icke skall tillkomma annan än staten eller den, åt vilken Kungl. Maj:t överlåter sådan rätt;

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som må erfordras för upprätthållande av nu angivna ensamrätt;

3) medgiva, att avtal må träffas mellan staten och Svenska sockerfabriksaktiebolaget rörande sockertillverkningen m. m. i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag förut anfört; samt

4) till *Kostnader i samband med sockerregleringen* å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44 under nionde huvudtiteln anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 25 000 000.

Kungl. Maj:ts proposition nr 195.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Sune Wisén.

Bilaga 1.

F ö r s l a g

till

K o n t r a k t

**mellan svenska staten och Svenska sockerfabriksaktiebolaget
angående sockertillverkningen m. m. under tiden 1 augusti
1944—31 juli 1945.**

Mellan svenska staten å ena sidan samt å andra sidan Svenska sockerfabriksaktiebolaget, i det följande benämnt bolaget, är följande överenskommelse träffad.

1 §.

Staten tillförsäkrar bolaget för nedan i 10 § omnämnda tid att annan än bolaget ej skall äga laglig rätt att till riket införa socker (tulltaxenummer 119 och 120).

Vad ovan sägs skall icke utgöra hinder för annan att företaga transitering, returfortullning eller uppläggning i frihamn eller å tullager eller provianteringsfrilager av nyss omnämnda vara; dock får å provianteringsfrilager upplagd sådan vara endast efter av Kungl. Maj:t för varje särskilt fall meddelat tillstånd disponeras annorledes än till fartygs proviantering i föreskriven ordning.

Vad i första stycket sägs gäller ej heller i avseende å vara, som införes i egentlig gränstrafik eller under sådana förhållanden, att tullfrihet för varan åtnjutes enligt annan bestämmelse i 5 § tulltaxeförordningen än den under s) upptagna eller enligt 6 eller 8 § samma förordning.

Utan hinder av vad ovan sägs äger staten rätt att till riket införa de myckenheter socker, som staten anser erforderligt anskaffa, varvid emellertid förutsättes, att försäljningen av sålunda importerat socker sker med anlitande av bolaget. Bolagets verksamhet med importsocker skall bedrivas såsom en från verksamheten enligt förevarande kontrakt fristående rörelse, reglerad genom särskilt avtal mellan staten och bolaget. De utgifter, som äro förenade med importvarans anskaffande (däri inräknat ränta å i denna rörelse investerat kapital), lagring, försäljning m. m., skola alltså icke ingå under statens garanti enligt 5 § här nedan, utan gäller angående dylika utgifter liksom rörande redovisning av de å importverksamheten uppkommande inkomsterna vad därom i särskild ordning överenskommes mellan staten och bolaget.

2 §.

Bolaget förbinder sig att inbjuda till teckning av kontrakt angående sockerbetsodling under år 1944 i enlighet med mellan bolaget och Sveriges betodlares centralförening överenskomna grunder samt under iakttagande tillika, att grundpriset för 100 kilogram sockerbetor med 16 procent sockerhalt skall utgöra 4 kronor 50 öre.

I betodlingskontrakten skall intagas en erinran om den mellan Kungl. Maj:t och Sveriges betodlares centralförening träffade överenskommelsen, att på hemställan av sagda förening må genom visst skiljemannaförfarande omprövning ske, huruvida höjning av betpriset kan anses motiverad med hänsyn till sådan stegring av kostnaderna för produktionen av betor, som innebär att förutsättningarna för det avtalade priset i någon mera betydande mån förändrats.

Bolaget åtager sig att iakttaga vad enligt nyssberörda skiljemannaförfarande må bli bestämt beträffande eventuell höjning av betpriset.

Vid teckning av betodlingskontrakt, avseende leverans till Lidköpings, Linköpings eller Mörbylånga råsockerfabrik, skola dock i fråga om täckningssättning och bidrag till järnvägsfrakter gälla i huvudsak samma grunder, som härom tidigare tillämpats.

3 §.

Bolaget förbinder sig att ej låta någon betodlare ingå eller övertaga betodlingskontrakt för 1944 med mindre betodlaren avlämnar en vederbörligen underskriven förbindelse, enligt bilagda formulär, angående betarbetarlönerna 1944 och bestridande av vissa kostnader. Samtliga sådana underskrivna förbindelser skola av bolaget, på anfordran, överlämnas till den i 7 § omfördäda nämnden.

Vad betodlare enligt § 2 i förberörda förbindelse är skyldig betala skall bolaget innehålla å den odlaren tillkommande betlikviden. Sålunda innehållna belopp har bolaget att, på anfordran, redovisa till nämnden.

4 §.

Bolaget är skyldigt att vid försäljning av socker och sirap samt vid socker-tillverkning erhållna biprodukter tillämpa de priser och försäljningsvillkor, som av Kungl. Maj:t fastställas.

Finner bolaget att på grund av ändrade förhållanden eller eljest ändring bör ske i fråga om priser eller försäljningsvillkor, som nyss nämnts, har bolaget att med förebringande av erforderlig utredning göra anmälan därom hos Kungl. Maj:t.

5 §.

För räkenskapsåret 1 augusti 1944—31 juli 1945 är bolaget gentemot staten redovisningsskyldigt för sina samtliga inkomster på grund av tillverkningen och försäljningen av socker och sirap samt vid sockerframställningen erhållna biprodukter, och åtager sig staten att — med den inskränkning,

som följer av bestämmelserna i 1 mom. här nedan — svara för täckning av bolagets för samma tillverkning och försäljning havda kostnader. Därvid skola särskilt följande grunder iakttagas.

1 mom. Statens garanti för täckning av bolagets kostnader omfattar icke kostnadsposterna underhåll, avskrivningar å fastigheter, maskiner och inventarier, skatter till stat och kommun, till bolagsstyrelsens fria disposition stående medel, avlöningar, pensioner, förbrukningsartiklar, omkostnader, kör-sel, vagnshyra, betfrö och försäkringar samt ej heller förräntning av bolagets eget kapital (vinst), utan skall bolaget självt täcka dessa kostnader mot det att bolaget äger tillgodoräkna sig ett belopp av 17,22 öre för varje under rä-kenskapsåret i fråga tillverkat kilogram råsocker. Sagda öretal blir bestående oavsett produktionens storlek.

Samtliga i närmast föregående stycke omförmälda poster skola omfatta enahanda utgifter som tidigare regelmässigt plägat hänföras till respektive kostnadspost, och äger bolaget alltså icke å konton, som falla under statsgarantien, överflytta vad som av bolaget tidigare plägat bokföras å i detta moments första stycke avsedda konton eller i övrigt till statsregleringens nackdel verkställa förskjutningar av kostnader av nu nämnt slag. Under avskrivningar skola innefattas samtliga anläggningsavskrivningar, som beröra sockerrörelsen, samt alltså jämväl sådana, som avse sirapstillverkningen, kolkranen, cisternvagnarna m. m. och vilka tidigare avförts före bokslutet å respektive konton.

Skulle under tiden 1 augusti 1944—31 juli 1945 sådana förändringar be-träffande en eller flera av i detta moment avsedda kostnadsposter inträda i pris- eller lönehänseende, som i fråga om höjning ej kunnat av bolaget rim-ligen undvikas och vilka sammanlagt medföra väsentlig stegring eller nedgång i summan av sagda kostnadsposter, skall efter påfordran av någondera par-ten förhandlingar mellan dem upptagas i syfte att åstadkomma härav för-anledd skälig jämkning av förenämnda belopp av 17,22 öre. Såsom exempel på sådan stegring eller nedgång, som nu avses, må nämnas, att därest socialstyrelsens allmänna levnadskostnadsindex ändras i sådan mån, att därige-nom, jämlikt uppgörelse mellan svenska arbetsgivareföreningen och lands-organisationen eller i övrigt jämlikt gällande ramavtal, ändringar i rörliga lönetillägg skola vidtagas eller i sagda uppgörelse avsedda åtgärder eljest vid-tagas, så bör härav betingad skälig jämkning företagas i förenämnda sum-ma av 17,22 öre.

I den mån sockertillverkningen så bedrives, att råsocker av sedvanlig typ ej erhålles såsom mellanprodukt, utan framställningen inriktas på annan va-ra av ena eller andra slaget, skall liksom hittills erforderlig omräkning verk-ställas för fastställandet av den mängd råsocker, som skulle hava framkom-mit vid tillverkning enligt tidigare sedvanlig framställningsmetod.

I den mån under avtalstiden särskilda kostnader uppkomma på grund av beredskapslagring av socker och eventuell kvalitetsförsämring därvid, få des-sa kostnader läggas utanför de i förevarande moment avsedda posterna och alltså omfattas av statsgarantien.

Det förutsättes, att den under 1940 tillämpade utdelningen till bolagets aktieägare ej får höjas.

2 mom. Beträffande de värden, vartill lager av bränsle och andra förnödenheter må upptagas i bokslutet den 31 juli 1945, skall gälla, att räkenskapsårets drift ej får påföras högre kostnader för respektive vara, än att bolaget kan — med antagande av att den utgående lagerbehållningen av varan till storleken sammanfaller med den ingående — åsätta ett dylikt normallager samma à-pris, som gällt för det ingående. Med ingående lager och lagervärden förstås här de, som förelågo den 1 augusti 1939. Vid sockerfabrikationen använd torv från av bolaget ägd mosse får debiteras socker rörelsen med högst gällande normalpris för varan eller, därest normalpris ej fastställts, med högst ett pris, som efter vederbörliga värme- och värdeberäkningar kan anses motsvara billigaste inköpspris för maskintorv.

Därest lagret av någon i detta moment avsedd vara den 31 juli 1945 till kvantiteten överstiger det ingående lagret den 1 augusti 1939, skall den överskjutande delen bokföras till den under räkenskapsåret genomsnittliga inköpskostnaden.

Där lagret av någon i detta moment avsedd vara den 31 juli 1945 understiger det den 1 augusti 1939 förefintliga normallagrets storlek, skall beträffande underskottet den s. k. rekonstruktionsprincipen tillämpas. Detta innebär i huvudsak, att för återanskaffning av den bristande lagerkvantiteten skall, i mellanhavandet mellan staten och bolaget enligt detta kontrakt, genom belastning av årets drift avsättas så stort belopp, att det — med utgångspunkt från å ena sidan det vid bokslutstillfället gällande dagsvärdet å varan och å andra sidan det ingående bokförda à-priset å normallagret — förslår för lagrets återuppbyggande till normalkvantiteten. Av vad sålunda avsatts, här benämnt förnödenhetens *rekonstruktionsfond*, får bolaget varken under eller efter kontraktstiden tillgodogöra sig mer än högst vad som motsvarar det belopp, som bolaget den 1 augusti 1939 — med utgångspunkt från å ena sidan det sist sagda dag gällande dagsvärdet å varan och å andra sidan det ingående bokförda à-priset — ägde såsom lagerreserv sagda dag i normallagret för varan. Vad rekonstruktionsfonden härutöver innehåller får, under iakttagande av vad nedan sägs, användas — förutom till statsregleringens gottskrivande under avtalstiden för det fall, att rekonstruktionsfonden vid prisfall å varan nedgår under året — allenast för återställning av lagret. I syfte att återanskaffningen ej sker till högre värden än nödigt är, skall bolaget rörande återanskaffningen samråda med statens sockernämnd eller annat av Kungl. Maj:t utsett organ. Det åligger bolaget att, vid anfordran, till staten överlämna vad av rekonstruktionsfond ej åtgått för vederbörlig återställning av lagret. — Därest enighet ej ernås mellan statens sockernämnd och bolaget rörande de i detta stycke omförmälda dagsnoteringarna å förnödenheter eller mellan det statliga organet och bolaget rörande villkoren i övrigt för ett verkställande efter kontraktstidens utgång av lageråterställningen, skall dylik tvistefråga avgöras av skiljemän enligt lag.

Det förutsättes, att efter erforderliga utredningar överenskommelse må

kunna träffas mellan parterna om viss avveckling redan under kontraktstiden av de i detta moment andra och tredje styckena intagna bestämmelser (jämför efterföljande allmänna uttalanden från förhandlingarna punkt 4).

3 mom. Beträffande värdesättningen å lager av råsocker och raffinad skall — oberoende av vad därom må tillämpas i bolagets i dess förvaltningsberättelse intagna bokslut — följande lända till efterrättelse i mellanhavandet mellan staten och bolaget enligt detta kontrakt. Å ena sidan skall under räkenskapsåret 1944/45 såsom inkomst, för vilken bolaget gentemot staten är redovisningsskyldigt, räknas ett belopp, som motsvarar vid räkenskapsårets utgång kvarvarande lager av råsocker och raffinad, värderat till vid sagda tillfälle gällande försäljningspris å socker, efter avdrag av *dels* eventuellt förekommande sockerskatt och *dels* försäljningskostnader och beträffande kvarvarande råsocker jämväl raffineringsskostnader. Å andra sidan skall under nyss sagda räkenskapsår såsom kostnader, för vilka staten gentemot bolaget lämnar garanti, räknas *dels* det belopp, vartill sockerlagret vid räkenskapsårets ingång varit bokfört, *dels ock* ett belopp, avsett för åternedskrivning av det på ovan angivet sätt beräknade värdet å utgående sockerlager, vilket belopp i krontal angivet skall motsvara den reserv, som bolaget den 31 juli 1939 ägde i sitt då förefintliga lager av råsocker och raffinad. Först sedan hänsyn på nu angivet sätt tagits till lagervärdesättningen å sockerlagret, skall den bolaget enligt 1 mom. här ovan tillkommande vinsten få framkomma. Staten garanterar vidare bolaget att beträffande utförsäljning av det vid avtalets utgång kvarvarande sockerlagret få tillämpa samma pris, som det vid sagda tidpunkt gällande försäljningspriset å socker.

Vid kontraktsårets utgång förefintligt lager av melass upptages i mellanhavandet mellan staten och bolaget till det för kontraktsåret av Kungl. Maj:t fastställda försäljningspriset å melass. Staten garanterar bolaget att till sagda pris få avyttra det lager av melass, som vid kontraktsårets utgång överstiger ett till 2 500 ton beräknat normallager, därvid förutsättes, att avsättningen av sagda överskottslager genom statens försorg så ordnas, att den ej intränger på bolagets regelmässiga avsättning å den svenska marknaden.

4 mom. I mellanhavandet mellan staten och bolaget enligt detta kontrakt skall det överskott av betmassa och annan torrs substans, som uppkommer genom återtagning av press- och diffusionsvatten och som betodlarna sålunda icke äro kontraktsenligt berättigade att köpa, icke räknas bland de sockerrörelsens biprodukter, som redovisas i sockerrörelsen; dock att den betmassa, som frigöres vid saftstationen i Ängelholm, därigenom att vissa betodlare i Halland erhålla torrsnitset från Hasslarp, fortfarande skall redovisas i sockerrörelsen.

5 mom. Under statens garanti må inräknas *dels* det verkligt förekommande nettoräntebeloppet, dock icke beträffande ränteutgifter för sockerimporten, *dels ock* å räkenskapsåret belöpande ränta efter 4 procent å kapitalbeloppet den 1 augusti 1939 av bolagets självriskfonder, vilket räntebelopp ej ingår bland de i 1 mom. ovan avsedda kostnaderna.

Internräntor inom bolaget beräknas efter en räntesats av 4 procent såväl då fråga är om ränteinkomst till sockerrörelsens förmån som till dess belastning.

6 mom. Den omständigheten att staten svarar för täckning av bolagets kostnader för sockertillverkningen får ej föranleda bolaget till mindre omtänksamhet än eljest i avseende å utgifters vidkännande och företagets ekonomiska bedrivande i övrigt, och åligger det alltså bolaget att, utan efterlämnande av driftens planmässighet och företagets rationella bedrivande, iakttaga all nödig sparsamhet i avseende å utgifter av skilda slag och beträffande bedrivandet av dess verksamhet överhuvud taget.

7 mom. Skulle vid avtalstidens utgång kvarstå något under statens garanti ingående kostnadsbelopp, varför täckning ej under avtalstiden av bolaget erhållits, och träffas ej mellan staten och bolaget särskild uppgörelse om beloppets täckning, har staten att till bolaget omedelbart vid avtalets utgång utgiva vad sålunda återstår. Om å andra sidan det belopp, som bolaget erhållit i redovisningspliktiga inkomster, skulle vid avtalstidens utgång överstiga vad som omfattas av statens garanti, är bolaget skyldigt att, därest annan uppgörelse ej träffas, till staten likaledes omedelbart utgiva det sålunda överskjutande beloppet.

8 mom. Utöver de i detta kontrakt angivna grunder äger Kungl. Maj:t att med bolaget träffa överenskommelse i avseende å närmare bestämmelser om täckning av bolagets kostnader och redovisning av dess inkomster.

6 §.

Vid försäljning av socker är bolaget skyldigt att följa samma grundsatser som hittills i detta hänseende av bolaget tillämpats för försäljning till leveransdagens pris.

Bolaget skall driva sin verksamhet på ett lojalt sätt och så att icke annans intresse obehörigen skadas.

7 §.

Bolagets verksamhet i vad den beröres av detta kontrakt står under tillsyn av en utav Kungl. Maj:t tillsatt nämnd (statens sockernämnd).

Nämnden äger att av bolaget erhålla de uppgifter och taga del av det material, som den anser erforderligt för tillsynens utövande.

Vad i detta kontrakt sägs om nämnden skall, därest Kungl. Maj:t uppdrager åt annan statlig myndighet att ombesörja här avsedda uppgifter, gälla sagda myndighet.

8 §.

I frågor rörande tillämpningen av bestämmelserna i 5 § detta kontrakt rörande bolagets redovisningsskyldighet för sina inkomster ävensom statens åtagande att svara för täckning av bolagets kostnader äger nämnden företräda staten. Uppstår i sådan fråga meningsskiljaktighet mellan nämnden och bolaget skall nämnden, därest bolaget det begär, underställa frågan

Kungl. Maj:t. Innan Kungl. Maj:t fattar ståndpunkt i sålunda uppkommen tvistefråga, åligger det Kungl. Maj:t att inhämta utlåtande i frågan hos en särskild delegation, bestående av tekniskt och ekonomiskt erfarna, opartiska och sakkunniga personer, utsedda på sätt i lagen om skiljemän sägs. Att vissa tvistefrågor kunna hänskjutas till avgörande genom skiljemän, därom är bestämt i 5 § 2 mom. tredje stycket.

Rörande nämndens verksamhet i övrigt meddelar Kungl. Maj:t närmare föreskrifter.

9 §.

Vad i detta kontrakt stadgas innebär ej inskränkning i de befogenheter, som enligt lag och författning må tillkomma Kungl. Maj:t i avseende å bolaget och dess verksamhet.

10 §.

Detta kontrakt gäller för tiden från och med den 1 augusti 1944 till och med den 31 juli 1945 eller, i den mån av vissa av bestämmelsernas avfattning uttryckligen det framgår, jämväl tills vidare för tid efter sist sagda dag.

Allmänna uttalanden från förhandlingarna.

1. Det har förutsatts, att uttalandet överst å s. 28 i prop. nr 212/1941 skall gälla även beträffande nya avtalstiden.

2. Rörande de närmare villkoren för sådan sockerimport, som avses under 1 § fjärde stycket, förutsattes, att mellan Kungl. Maj:t och bolaget här-om ingånget avtal och därvid gjort förhandlingsuttalande fortfarande skola gälla.

3. Det har vid beräklandet av det i 5 § 1 mom. avsedda beloppet av 17,22 öre förutsatts, att nuvarande kvaliteter å socker i huvudsak bibehållas oförändrade.

4. För ernående av förenkling samt besparing i bokförings- och kontrollkostnader är det önskvärt, om redan under kontraktstiden en avveckling kunde ske av de i 5 § 2 mom. intagna bestämmelserna om rekonstruktionsfonder och andra lagervärdeberäkningar i vad bestämmelserna hänföra sig till mindre betydande förnödenheter, såsom annat än bränsle, emballage och kalksten. En bestämmelse härom har intagits i sagda moment sista stycket. Då emellertid de för en dylik avveckling erforderliga sifferutredningarna icke kunna medhinnas inom den tid, då uppgörelse rörande förevarande kontrakt bör träffas, förutsattes, att efter förhandlingar mellan statens sockernämnd och Svenska sockerfabriksaktiebolaget särskild överenskommelse om här avsedd avveckling senare ingås mellan parterna, därvid för statens vidkommande överenskommelsens giltighet förutsätter Kungl. Maj:ts godkännande.

F ö r b i n d e l s e
till
s t a t e n s s o c k e r n ä m n d
angående betarbetarlönerna 1944 samt bestridande av vissa på
statens sockernämnd ankommande kostnader.

§ 1.

Undertecknad, här nedan kallad betodlaren, förbinder sig gentemot statens sockernämnd att vid användning under 1944 av lejd arbetskraft för sockerbetors skötsel eller upptagning — där ej gällande kollektivavtal om dylikt arbete är tillämpligt eller betarbetaren eljest av betodlaren erhåller ersättning enligt de i kollektivavtalet stadgade bestämmelserna — iakttaga följande:

1) I fråga om *sommarskötseln* skall för omsorgsfullt och enligt givna föreskrifter utfört arbete utgå ersättning enligt följande grundpris:

	Per 100 sträck- famnar	Per 1 000 meter
För första hackningen	25 öre	140 öre
» gallringen	79 »	443 »
» hackningen närmast efter gallringen	42 »	236 »
» varje av arbetsgivaren påfordrad annan hackning	23 »	129 »

dock att, därest ingen hackning sker före gallringen, priset för den senare höjes till 96 öre per 100 sträckfamnar (539 öre per 1 000 meter).

Arbetaren garanteras utförande av minst tre arbetsmoment vid sommarskötseln av sockerbetor. Därest allenast gallring utan föregående hackning och hackning närmast efter gallring förekomma, räknas det förra arbetsmomentet som två och betalas med 101 öre per 100 sträckfamnar (567 öre per 1 000 meter).

Därest tidsperioden mellan avslutandet av hackning närmast efter gallring och påbörjandet av nästföljande hackning utsträcker längre än tre veckor, utgår för den senare hackningen ett tillägg av 2 öre per 100 sträckfamnar (11,2 öre per 1 000 meter).

2) Ovanstående är ett grundpris, vartill på grund av plantantalet tillägg eller avdrag utgår enligt följande tabell.

a) Tillägg:

Vid plantantal per 6 400 sträck- famnar om	Utgår tillägg med kronor	Vid plantantal per 1 000 meter om	Utgår tillägg med öre
39 000	1,50	3 420	13,2
40 000	3,00	3 510	26,3
41 000	4,50	3 600	39,5
42 000	6,00	3 680	52,6
43 000	7,50	3 770	65,8
44 000	9,00	3 860	78,9
45 000	10,50	3 950	92,1
46 000	12,00	4 030	105,3
47 000 (12,00 — 1,50 =)	10,50	4 120	92,1
48 000 (12,00 — 3,00 =)	9,00	4 210	78,9
O. s. v.		O. s. v.	

b) Avdrag:

Vid plantantal per 6 400 sträck- famnar om	Utgår avdrag med kronor	Vid plantantal per 1 000 meter om	Utgår avdrag med öre
37 000	1,50	3 250	13,2
36 000	3,00	3 160	26,3
35 000	4,50	3 070	39,5
34 000 (4,50 + 3,00 =) ..	7,50	2 980	65,8
33 000 (4,50 + 6,00 =) ..	10,50	2 890	92,1
O. s. v.		O. s. v.	

För 38 000 plantor per 6 400 sträckfamnar (= 3 330 plantor per 1 000 meter), vilket erhålles vid ett avstånd mellan plantorna i raden på 25 cm, utgår ej tillägg eller avdrag.

Därest stark torka eller andra ogynnsamma betingelser för fröets groning förelegat, hästhackningen blivit mindre omsorgsfullt utförd, plantbeståndet genom oväder blivit decimerat, eller om jorden är avsevärt bemängd med svårare ogräs, framförallt kvickrot, skall avdrag från likviden enligt grundprisberäkningen ej förekomma.

Tillägg till, respektive avdrag från grundpriset, beroende av plantantalet, göres vid slutlikviden för sommarskötseln.

Som underlag för eventuellt avdrag inestår utav ersättningen för gallringen 15 procent tills slutlikvid sker.

Räkning av plantantal utföres för varje arbetare för sig och efter dennes sista hackning och skall ske å 4 sträckor per gallrade 6 400 sträckfamnar om vardera 40 sträckfamnar (respektive å 4 sträckor per gallrade 11 000 meter om vardera 100 meter). Denna räkning, som utföres å sträckor representerande det genomsnittliga gallringsresultatet, lägges till grund för uträkningen av tillägg, respektive avdrag.

Vid beräkning av plantantal skola dubbelplantor ej medräknas.

3) Om jorden — å fältet i sin helhet eller delar därav — är avsevärt bemängd med svårare ogräs, speciellt kvickrot, höjes grundpriset allt efter graden av därav följande svårigheter vid gallrings- och hackningsarbetet från 5 till 30 procent.

Tillägg till grundpriset skall icke utgå vid allmänneligen förekommande ogräsbestånd.

4) För *upptagning*, innefattande att betorna skola omsorgsfullt avblastas, väl rengöras från jord och smårötter och samlas i högar på förut väl renjord plats samt högarnas täckande med blast, skall utgå ackord med minst följande belopp:

	Per 400 sträckfamnar med kronor	Per 1 000 meter med kronor
1) För arbete verkställt före den 25 oktober	6,80	9,54
2) För arbete verkställt under tiden 25 oktober—9 november	7,35	10,31
3) För arbete verkställt fr. o. m. den 10 november	8,65	12,14

Arbete under ovan angivna tidsperioder betalas således med de för var och en av dem fastställda priserna, dock med iakttagande av att — därest för arbetare, som fullgjort åtaget arbete eller, där icke överenskommelse om viss areal träffats, kvarstannat tills skörden på egendomen är slut samt för arbetare, som efter avtalsenlig uppsägning avflyttat från egendomen den 1 november, den genomsnittliga ersättningen för hela upptagningstiden understiger kr. 7: 35 per 400 sträckfamnar (respektive kr. 10: 31 per 1 000 meter) — utfyllnad skall ske till sist nämnda belopp.

Därest levnadskostnadsindex under år 1944 uppgår till minst 249, skall från samma tid, som motsvarande indextillägg utgår enligt gällande kollektivavtal mellan Svenska lantarbetsgivareföreningen och Svenska lantarbetarförbundet (riksavtalet för jordbruket), ett tillägg till upptagningspriserna utgå med 25 öre per ruta om 400 sträckfamnar (respektive 35,1 öre per 1 000 meter).

5) Till arbetare, som i enlighet med föreskrifterna under 4) här ovan antingen utfört åtaget arbete med upptagningen av sockerbetor å överenskommen areal, dock minst 3 200 sträckfamnar (5 500 meter), eller — där uppgörelse om viss areal ej föreligger — upptagit minst samma areal, skall för verkställt upptagningsarbete — utöver ackordet — utgå en särskild ersättning (kvantitetstillägg). För varje fullt 1 000-tal kg per hektar, varmed skörden å egendomen överstiger 28 000 kg avräknade sockerbetor per hektar, utgör kvantitetstillägget 8 öre per 400 sträckfamnar (11,2 öre per 1 000 meter). Därest arbetare genom styrkt sjukdom eller annat laga förfall är förhindrad att slutföra åtaget upptagningsarbete, skall kvantitetstillägget utgå i proportion till upptagen areal.

För den areal, där plantantalet enligt gårdens före upptagningen verkställda uppmätning överstiger 46 000 per 6 400 sträckfamnar (4 030 per 1 000

meter), skall upptagare — därest arbetsgivaren påfordrat större plantantal än det nämnda — vara berättigad till en extra ersättning av 50 öre per 400 sträckfamnar (70,2 öre per 1 000 meter).

Ann. Kvinnliga arbetare, som å egendomen utföra annat fortlöpande arbete, hava rätt till eventuellt kvantitetstillägg oavsett omfånget av upptagningsarbetet.

6) Betodlaren skall senast inom tre veckor, sedan kampanjen avslutats vid vederbörande fabrik, per post översända kvantitetstillägget till arbetare, som är bosatt å annan ort, därest arbetaren framställer begäran härom och uppgiver fullständig adress.

Betodlaren förbinder sig att, sedan leveransen av sockerbetor för året avslutats, för betarbetare, som så påfordrar, förete skriftlig, av svenska sockerfabriksaktiebolaget tillhandahållen uppgift å sin medelskörd av sockerbetor under året.

7) Erhåller betarbetaren icke ersättning enligt bestämmelserna här ovan under 1)–6), är betodlaren pliktig att, där han ej inom viss av statens sockernämnd förelagd tid styrker sig hava till betarbetaren betalat vad som felas, efter anmodan av nämnden utgiva ett belopp, motsvarande den felande ersättningen jämte 5 % årlig ränta därå, att av nämnden disponeras enligt av Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter.

§ 2.

Tillika förbinder sig betodlaren att till täckande av kostnader, som statens sockernämnd har att bestrida, under 1944 till nämnden erlægga en avgift av intill 4 kronor för varje uppmätt hektar av odlarens sockerbetsodling sagda år. Avgiften, vilkens närmare belopp fastställs av Kungl. Maj:t, skall innehållas å betodlaren tillkommande betlikvid. För del av hektar reduceras avgiften i proportion till arealen.

§ 3.

Twister om tolkningen och tillämpningen av denna förbindelse — däri inbegripet avgörande, huruvida och i vad mån ersättningsskyldighet enligt § 1 mom. 7 föreligger — skola avgöras enligt gällande lag om skiljemän, med iakttagande att skiljemännen skola vara tre, varav en utses av styrelsen för Sveriges betodlares centralförening och en av styrelsen för Svenska lantarbeträfförbundet samt den tredje (ordföranden) av Kungl. Maj:t.
